مدیریت شهری
شماره ۴۲ بهار ۹۵
No.42 Spring 2016
۱۵۳-۱۷۸
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۵/۲۱ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۴/۱۱/۱۵

کاربست علم روانشناسی محیطی در معماری و طراحی شهری با تاکید بر اصول و معیارهای طراحی مجتمع های مسکونی

مژگان حاتمی*- کارشناس ارشد معماری داخلی، دانشگاه هنر تهران،تهران، ایران.

چکیده

امروزه توجه به جایگاه علوم رفتاری در طراحی شهری و معماری و چگونگی تاثیرگذاری فضا بر بروز رفتار انسانی از جمله مواردی است که نیازمند بررسی و بازبینی مفهومی و عملیاتی است که ترسیم کننده جایگاه واقعی علم روانشناسی محیطی در طراحی معماری باشد. در واقع آشنایی طراحان شهری با دانشهایی همچون علوم رفتاری و روانشناسی محیطی می تواند این امکان را برای طراحان فراهم کند تا منطبق بر نیاز و فرهنگ استفاده کنندگان، فضاها را طراحی کنند و بر این اساس شرایط لازم برای زندگی مطلوب برای کاربران شهری از فضاها فراهم آید. با توجه به رشد جمعیت و شهرنشینی و این‌که در پژوهش‌های انجام شده، به جنبه‌های روان‌شناختی و رفتارهای مرتبط با این رویکرد کمتر پرداخته شده است، لذا در این تحقیق تلاش شده پیوند میان حوزه‌های روان‌شناسی و معماری و بالاخص طراحی شهری با مبنا قرار دادن جایگاه روان‌شناسی محیطی در معماری و اهمیت شناخت ارتباط بین محیط و طراحی (به‌ویژه طراحی شهری) مدنظر قرار گیرد. روش تحقیق این مقاله، توصیفی - تحلیلی است که از روش فراتحلیل و تحلیل محتوا نیز برای بررسی تحقیقات و پژوهشهای مربوط به این موضوع استفاده کرده است. در پایان نیز اصول و معیارهای مهم در طراحی مجتمع های مسکونی و نکاتی چند در این رابطه مورد اشاره قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: الگوهای رفتاری، کیفیت محیط، طراحی شهری، فضای شهری.

Application of science in architecture and urban design, environmental psychology with an emphasis on the principles and criteria Design of residential complexes

Abstract

Today, the status of the behavioral sciences in urban design and architecture and how the space on the incidence of human behavior, including conceptual and operational issues that need to review that illustrates the real position is in architectural design, environmental psychology. In fact, knowledge of urban design and environmental psychology knowledge such as behavioral science can provide the opportunity for designers to meet the needs and culture of users, to design spaces and The conditions favorable for life for urban spaces to be provided. Due to population growth and urbanization, and the research on the psychological aspects and behaviors associated with this approach has been paid, so in this study, we link between psychology and architectural areas, especially urban design with the base the psychology environmental and architectural importance of the relationship between environment and design (especially urban design) should be considered. The methodology of this paper is to describe - analytical methods for the analysis and content analysis has been used to study the researches related to this issue. In the end, the important design principles and standards of residential complexes and a few points in this regard is mentioned.

Keywords: behavioral patterns, environmental quality, urban design, urban space.

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۵-۵۶۱۰۱۷۴، رایانامه: hatami@gmail.com

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

مقدمه

«روان‌شناسی محیطی»[1] به مطالعه نقشه‌های شناختی فرد در رابطه با محیط می‌پردازد و ارزش‌ها، معانی و اولویت‌های محیطی را دنبال می‌کند و مطالعات مرتبط آن، تاثیرات مخرب شهرنشینی بر روی رفتار انسانی را بالاخص در قرن حاضر را نشان می‌دهند. الگوهای رفتار غریزی انسان در شرایط شهرهای شلوغ تغییر می‌کند؛ چنانچه وقوع بیماری‌های روانی با شهرنشینی افزایش یافته است و بیشترین میزان شیوع بیماری اسکیزوفرنی در مراکز شهرها دیده می‌شود که به عقیده برخی از کارشناسان، شهرسازان علاوه بر توجه به ارزش کاربری زمین، باید به ارزش‌های احساسی، عاطفی و روانی آن نیز توجه کنند. از سویی دیگر، رفتار انسانی برآیندی از انگیزه‌ها و نیازهای فرد، قابلیت محیط، تصویر ذهنی ناشی از ادراک او از دنیای خارج و معنایی که این تصویر برای او دارد می باشد. بنابراین هر رفتار تحت تاثیر شرایط فوق می تواند اشکال مختلفی به خود بگیرد و رفتارهای متنوعی را باعث شود. رفتار تنها تابع فعالیت نیست بلکه ترکیبی از فعالیت، زمان و مکان است. انسان همواره در تعامل با محیطی است که خود جزیی از آن به شمار می رود. رفتار اجتماعی نیازمند بستری برای روی دادن است، بنابراین رابطه انسان و محیط به صورت یک رابطه رفت و برگشتی و تعاملی موردنظر است. از سویی از آنجاکه رفتار در رابطه با محیط شکل می گیرد، به شدت تحت تاثیر فرهنگ و اجتماع می باشد و پیوسته معلول علتی اجتماعی و فرهنگی است. محیط می تواند خاستگاه «ادراک، بازشناسی و اثرگذاری و رفتار فضایی» باشد گروه‌های مختلف استفاده‌کننده از فضای شهر دارای نیازها و الگوهای رفتاری مختلفی هستند. بخشی از این نیازها معطوف به نیازهای مختلف و متعدد انسانی است و بخشی دیگر به ویژگی‌های کالبدی و نقش فضای مورد استفاده در شهر مربوط می‌شود. همچنین برخی از الگوهای رفتاری به نیازهای دسته‌های مختلف استفاده‌کننده از فضا بستگی دارد و برخی از این الگوها تابع فرهنگ و بستر فرهنگی جامعه می‌باشد. بنابراین نحوه برقراری این رابطه تعاملی بستگی زیادی به چهار عامل دارد که عبارتند از: ویژگی‌های کالبدی فضای مورد استفاده، نیازهای انسانی به طور عام، نیازهای مخاطبین و استفاده کنندگان خاص آن فضا و در نهایت الگوهای رفتاری و بستر فرهنگی جامعه. در نتیجه توجه به آسایش و برآورده کردن نیاز گروه‌های مختلف استفاده‌کننده از فضا یکی از معیارهای اساسی در جهت ایجاد مطلوبیت فضایی، افزایش کیفیت و میزان رضایت‌مندی شهروندان می‌باشد. از طریق رواج دادن برخی رفتارها یا کاستن از برخی رفتارها در فضا می توان احساس خاصی در افراد ایجاد کرد، به‌طوریکه کیفیت ویژه‌ای از فضا ادراک کند. در واقع آشنایی طراحان شهری با دانشهایی همچون علوم رفتاری و روانشناسی محیطی می تواند این امکان را برای طراحان فراهم کند تا منطبق بر نیاز و فرهنگ استفاده کنندگان، فضاها را طراحی کنند و بر این اساس شرایط لازم برای زندگی مطلوب برای کاربران شهری از فضاها

۱. روانشناسی محیطی یک تخصص میان رشته‌ای است که بر نحوه تعاملات انسان با محیطش مطالعه و تدقیق می نماید، گستره کاربرد و استفاده آن را در تخصص‌های زیر می توان مشاهده نمود:

Architectural psychology, Socio-architecture, Ecological psychology, Eco psychology

Behavioral geography, Environment-behavior studies, Environmental sociology

این رشته جهت بسط مفاهیم مورد نظر خود ازعلوم زیر کمک می گیرد:

Anthropology (انسان شناسی)، Geography (جغرافیا)، Sociology (جامعه شناسی)، Psychology (روانشناسی)، History (تاریخ)، Political science (علوم سیاسی)، Engineering (مهندسی)، Planning (برنامه ریزی)، Architecture (معماری)، Urban design (طراحی شهری)، Aesthetics (زیباشناسی).

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

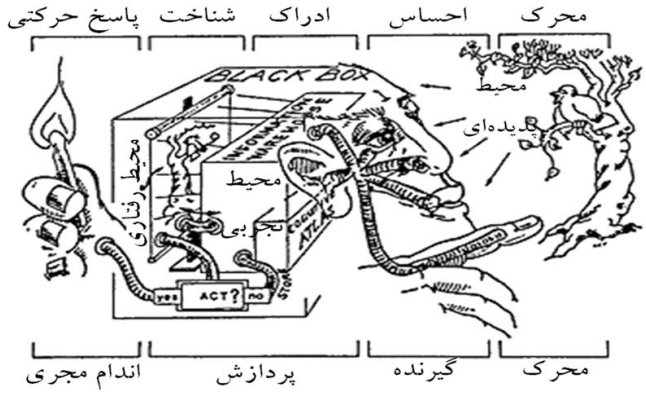

نمودار ۱ (سمت راست). چارچوب مشترک پورتیوس برای شناخت وجه مشترک رفتار و محیط

نمودار ۲ (سمت چپ). سطوح رفتاری مور؛ ماخذ: جلیلی، ۱۳۸۸.

فراهم آید. با توجه به رشد جمعیت و شهرنشینی و این‌که در پژوهش‌های انجام شده، به جنبه‌های روان‌شناختی و رفتارهای مرتبط با این رویکرد کمتر پرداخته شده است، لذا در این تحقیق تلاش شده پیوند میان حوزه‌های روان‌شناسی و معماری با مبنا قرار دادن جایگاه روان‌شناسی محیطی در معماری و اهمیت شناخت ارتباط بین محیط و طراحی (به‌ویژه معماری) مدنظر قرار گیرد.

ادبیات نظری

محیط

تعاریف متعدد و متنوعی از «محیط» ارائه شده است. بسته به موضوع بحث دامنه این تعاریف متغیر خواهد بود. تمایز بین محیط کالبدی، اجتماعی، روانشناختی و رفتاری از جمله این دسته بندی ها محسوب می گردد. نکته اصلی این طبقه بندیها و دسته بندی های مشابه، تفاوت بین جهان واقعی، حقیقی و عینی اطراف انسان و جهان پدیدار شناختی است که خودآگاه یا ناخودآگاه الگوهای رفتار و واکنش های روحی مردم را تحت تاثیر قرار می دهند (لنگ، ۱۳۸۸). محیط از یک سو عبارت از فضای دربرگیرنده انسان و سایر موجودات است و از جانب دیگر می توان آن را فضای محدود محسوس برای انسان دانست. به این ترتیب محیط مورد نظر افراد مختلف متفاوت خواهد بود. محیط را نیز میتوان منحصر به مجموعه عناصر طبیعی یا مصنوع تلقی نمود و یا هردوی آنها را در شکل گیری محیط دخیل دانست. عنصر مهمی که در تعریف محیط نباید از آن غافل ماند اصول و قوانینی است که:

۱. اولاً بر شکل گیری محیط تسلط داشته و

۲. ثانیاً بر تداوم و تعریف آن و همچنین استنباط انسان از آن و تاثیری که بر حیات انسان دارد، نقشی در خور توجه ایفا می نماید. به این ترتیب محیط متشکل از اجزا و عناصر مادی (کالبدی و کمی) و معنوی (غیرفیزیکی و کیفی) می باشد که در قالب عناصر طبیعی، ساخته های انسان، شرایط طبیعی، بارزه های عناصر مصنوع و انسان ظاهر می شود (نقی زاده، ۱۳۸۸).

محیط دارای ویژگیهای جغرافیایی، ساخته شده و فرهنگی است که با هم رابطه ای درونی دارند. و بعضی رفتارها را از راه های همسان تامین می کنند. مجموعه ای از قابلیتهای محیط در یک موقعیت ویژه، محیط بالقوه ای را برای رفتار انسان در آن مکان ایجاد میکند. تمام این قابلیتها توسط مردم ادراک نمی شود و از تمام قابلیتهای ادراک شده نیز استفاده نمی گردد. فرایندهای ادراک، شناخت و رفتار فضایی تحت تاثیر شایستگی های فردی و گروهی و ساختار محیط ساخته شده اند. انسان مخلوقی تطبیق پذیر است اما ادراک وی از محیط تحت تاثیر چیزهایی است که با آن انس گرفته است. در عین حال باید توجه داشت که مردم با شرایطی که ارزشهای

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

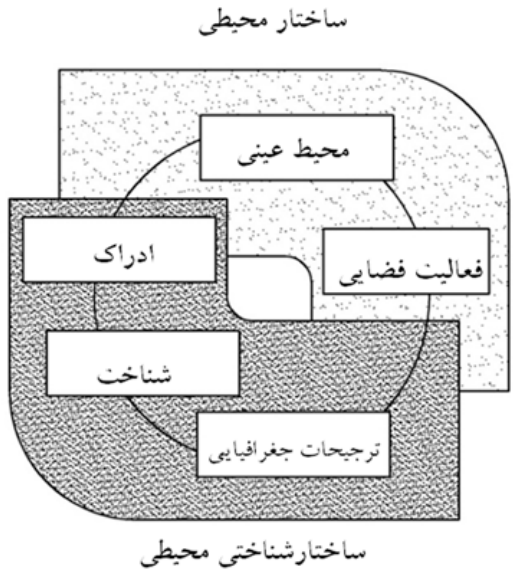

نمودار ۳ (سمت راست). ساختارشناسی محیطی از دیدگاه جکل؛ ماخذ: جلیلی، ۱۳۸۸.

انسانی را تهدید به تخریب می-کند نیز تطبیق پیدا می کنند (لنگ، ۱۳۸۸).

تاثیری که محیط بر انسان می گذارد در اثر نحوه و کیفیت ادراک آدمی از محیط پیرامونش شکل می گیرد. ادراک محیط بر اساس دانش و اطلاعاتی که انسان نسبت به اشکال، فضاها، عملکرد و معنای ظاهری و باطنی آنها دارد، یکی از اولین نتایج مترتب بر تماس انسان با محیط میباشد. این ادراک، سبب می گردد تا انسان مراتب مختلف ارتباط اعم از احساس هویت (این همانی)، احساس سرور و خوشی، احساس غم و اندوه، احساس غرور، حقارت، تفوق، از خودبیگانگی و بسیاری احساسات و ارتباطات روانی با محیط برقرار نماید که هر کدام از این احساسات ثمره رابطه ایست که اصول و ارزشهای فرهنگی انسان یا ارزشهای نهفته یا متجلی در محیط برقرار مینماید (نقی زاده، ۱۳۸۱).

روانشناسی محیطی

عنوان این دانش، اولین بار توسط «ویلی هلپاک» و با طرح این موضوع که خورشید و ماه چگونه فعالیت انسانها را تحت تاثیر قرار می دهد، تاثیر محیط خارجی و تاثیر رنگ و فرم، به بیان نظرات خود

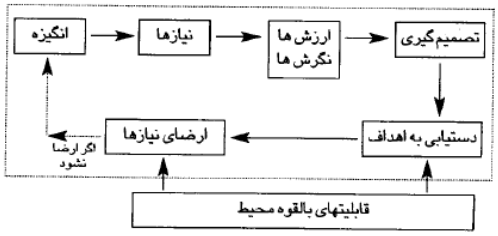

نمودار ۴ (سمت چپ). مدلی از رفتار که در آن انگیزه به عنوان فرایندی پویا ارائه شده است؛ ماخذ: مطلبی، ۱۳۸۰، ص ۶۲.

پرداخته است. در سالهای بعد از جنگ دوم، و بدلیل نیاز مبرم به توسعه روانشناسی اجتماعی و بویژه قرارگیری جوامع در شرایط «تغییر»، سبب گردید تا روانشناسان در پی بکارگیری تئوری های روانشناختی در زمینه های مورد نظر باشند. این اقدامات غالباً در شرایط آزمایشگاهی صورت می پذیرفت، به همین دلیل صحت نتایج این آزمایشها در جهان واقع مورد تردید بود. در نتیجه روانشناسان محیطی اقدام به انجام مطالعات خود در محیط خارج از آزمایشگاه نمودند. امروزه روانشناسی محیطی در زمینه های مختلفی نظیر طراحی و معماری، برنامه های تلویزیونی و نیز تبلیغات کاربرد دارد. روانشناسی محیط دانشی میان رشته ایست که بر کنش و واکنش بین انسان و محیط پیرامونش تمرکز داشته آثار این رابطه را مورد بررسی قرار می دهد. چنانکه دربالا اشاره شد، واژه محیط در تعریفی گسترده، دربرگیرنده محیط طبیعی، زمینه های اجتماعی، محیط مصنوع و محیط یاداندوزی میباشد. بطور خلاصه، به منظور بررسی مسائل مبتلی به انسان (بعنوان موضوع علم روانشناسی)، و رابطه متقابلش با محیط؛ فارغ از مقیاس محیط مزبور، می باید به تاثیر شرایط محیطی بر رفتار، فعالیت و عادات انسانها توجه نمود. با در اختیار داشتن مدلی از شخصیت و رفتار انسانی، امکان طراحی، مدیریت، پیش بینی یا بازیابی محیط هایی ایجاد خواهد شد تا رفتار معقول یا مورد انتظار را ارتقا دهد، یا رفتارهایی را که در نبود کیفیات محیطی موردنظر

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

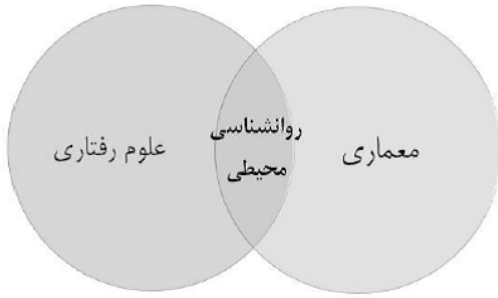

نمودار ۵ (سمت راست). روانشناسی محیطی محل اتصال علم معماری و علوم رفتاری

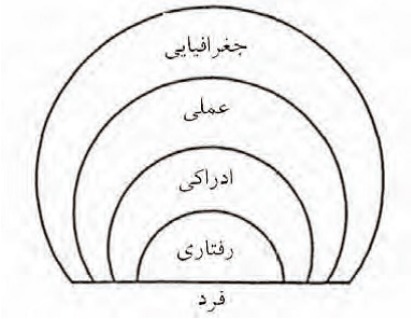

نمودار ۶ (سمت چپ). ساسله مراتب محیط از دیدگاه سانفلد، ماخذ: ترسیم نگارندگان.

بـروز خواهـد کـرد را پیش بینـی نمـود و موقعیت های مسئله سـاز را تشـخیص داد. روانشناسـی محیطـی در پـی توسـعه چنینـی مدلـی از شـخصیت انسانی سـت. روشـها و گرایش های روانشناسـی محیطـی عبارتند از:

۱.**«روانشناســـــــی محیطـــی مسئله محور»** (Problem oriented): روانشناسـی محیطـی، مطالعـه مسـتقیم رابطـه بیـن محیـط و تاثیـر آن بـر رفتـار انسانهاسـت. جنبـه مشـخص ایـن دانـش، بـر اسـاس شناسـایی مسـئله و معضـل، و متعاقـب آن، جسـتن راه حـل اسـتوار اسـت. منظور از مسـئله، مواردی سـت کـه اکثـر افراد جامعـه را تحت تاثیـر قـرار داده و طیف وسـیعی از مشـکلات، ماننـد اثـرات روانشناسـی تراکم جمعیتی شـهرها تـا طراحـی معماری بناهـای عمومی و نیـز از کیفیـت عرصه هـای همگانـی تـا عرصه هـای خصوصی و خانوادگی را شـامل می شـود. مسائلی نظیر افزایـش جمعیـت و تراکـم، آلودگـی صوتی، اسـتاندارد پاییـن زندگـی و اضمحلال زندگی شـهری سـبب بروز تبعاتـی بـرای افـراد جامعه می گـردد. بدیهی سـت هم مسـئله موردنظـر و هـم راه حـل ارائه شـده می باید در شـرایط زندگی واقعـی و در اثنای زندگـی روزمره (و نه در شـرایط آزمایشـگاهی) مـورد بررسـی قـرار گیرد.

۲. **«روانشناســـــــی محیطـی ســازمان محور»** (Systems oriented): ایـن گرایـش بـه بررسـی افـراد و اعضـای گروههـا، جوامع و سـازمانها می پردازد. بررسـی روابـط داخلـی اعضـا و تاثیر آن بـر همپیوندی جامعـه هـدف از ویژگیهـای ایـن گرایش اسـت.

سایر گرایشها عبارتند از:

۱.**«روانشناسـی محیطـی ارزش محـور»** (value oriented)؛

۲.**«روانشناسی محیطی میان رشته ای محور»** (Interdisciplinary oriented)؛

۳. **«روانشناسی محیطی فضا-زمان محور»** (Space-over-time orientation) (ر. ک: ویکی پیدیای فارسی، زمان برداشت: ۱۳۹۴).

همچنیـن از سـویی دیگـر، می توان گفت کـه: در میان نظریـه هـای مختلـف محیط بیشـتر بـه عنـوان عاملی تاثیرگـذار بر رفتار انسـان فرض می شـود. با پیشـرفت دانـش روانشناسـی محیطـی دیگـر انسـان و رفتـار او متاثـر از محیـط نیسـتند بلکـه بـر رونـد شـکل گیری محیـط اثـر متقابـل دارنـد. در زمینـه «تاثیـر محیط و معمـاری بـر رفتار» می تـوان بـه ۳ دیدگاه اشـاره کرد:

۱. **«جبری نگـری معماری»**: از این دیـدگاه معماری و محیـط اطـراف دلیل بـروز رفتار در فـرد خواهند بود. ایـن دیـدگاه از نخسـتین دیـدگاه هـا در مـورد تاثیـر معمـاری بـر رفتار انسـان بـوده اسـت. لنـگ در ابتدای کتـاب آفرینـش، نظریـه معمـاری بیـان می کنـد کـه بیشـتر نظریـه هـای معمـاری بـر ایـن اعتقاد و اسـاس بـوده اسـت کـه محیـط سـاخته شـده، یکـی از عوامل تعییـن کننـده رفتـار اجتماعی انسـان بوده اسـت. این دیـدگاه در گفتـار آلتمن قابل مشـاهده اسـت: «محیط و رفتـار آن قـدر در هـم تنیده شـده اند که به سـختی مـی تـوان آنهـا را از هـم تفکیـک کـرد. رفتـار را نمـی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

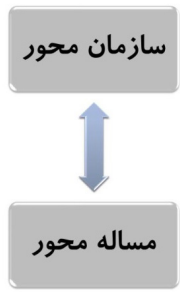

نمودار ۷ (سمت راست). انواع گرایشهای روانشناسی محیطی در نگرش سیستمی؛

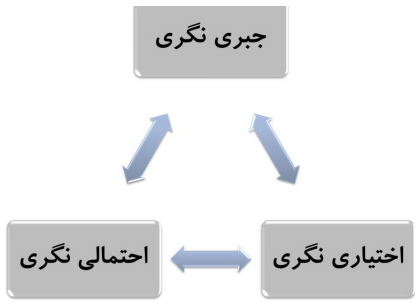

نمودار ۸ (سمت چپ). انواع گرایش های روانشناسی محیطی در نگرش رفتاری.

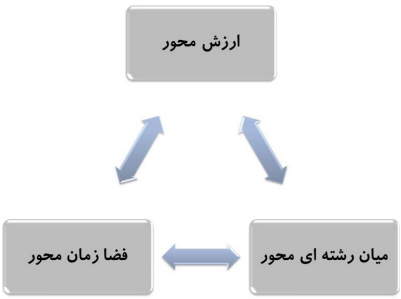

نمودار ۹ (سمت راست). انواع گرایش های روانشناسی محیطی از نگرش محتوایی

توان مستقل از رابطه درونی آن با محیط درک کرد و رفتار را باید در بستری محیطی تعریف کرد.» اما این دیدگاه در واقع نوعی «اعتقاد به جبریت معماری» است.

۲.«**اختیاری نگری محیطی**»: در این دیدگاه انتخاب فرد باعث بروز رفتار خواهد بود. بل ضمن بیان این نگرش به محیط عنوان می کند که جبری نگری به شکل مطلق و ناب باوری مبالغه آمیز است. اختیاری نگری در واقع شکل تعدیل شده ای از جبری نگری است. مطابق این دیدگاه: «محیط عرضه کننده فرصت های رفتاری و نیز عامل ایجاد محدودیت های بالقوه است». از این دیدگاه محیط معمولا باعث بروز رفتار نمی شود، در این نگرش انتخاب ماست که نقش مشخص کننده را دارد: «اختیاری نگری محیطی، محیط را تنها تعیین کننده رفتار نمی داند، بلکه آن را زمینه ای برای وقوع رفتار می داند.»

۳.«**احتمالی نگری محیطی**»: این نگرش حد وسطی از دو دیدگاه قبل است. این دیدگاه در واقع حد وسط دیدگاه های جبری نگری و اختیاری نگری است. در این دیدگاه فرض بر این است که: «هر ارگانیسمی در هر موقعیت محیطی ممکن است پاسخ های گوناگونی برگزیند.» البته هر رفتاری واجد درجه‌ای از احتمال است که این

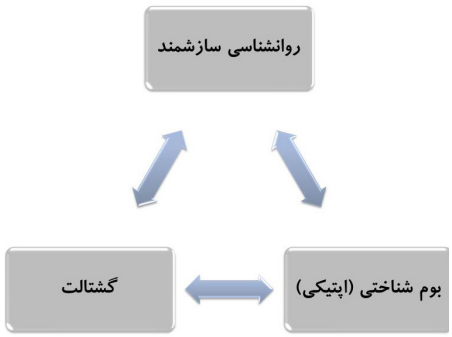

نمودار ۱۰ (سمت چپ). انواع گرایش های روانشناسی محیطی از نگرش نظریه های علمی؛ ماخذ: ترسیم نگارندگان.

درجات احتمال ناشی از تاثیر عوامل غیر معماری و هم ناشی از تاثیر عوامل معماری و طراحی است. با این فرض می توان بروز بعضی از رفتارها را در برخی از محیط ها محتمل-تر دانست. افراد در مقابل کلمه محیط کالبدی، از واژه محیط فرهنگی نیز نام می برند. این نامیدن اشاره به کافی نبودن جنبه کالبدی محیط برای افراد دارد. لنگ اعتقاد دارد: «زندگی انسان در محیط فرهنگی جریان دارد» محیط های ساخته شده، بخشی از محیط های فرهنگی، زمینی یا جغرافیایی است در واقع مجموعه ای از انطباق پذیری ها را شامل می شود که انسان با آن محیط ها ایجاد می کند. (ر. ک: لنگ، ۱۳۷۸؛ و مطلبی، ۱۳۷۷).

مهم ترین مکاتب روانشناسی محیطی که تاثیر ژرفی بر تئوری های محیطی داشته‌اند، مکتب «روان شناسی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

نام	زمان	تعریف ارایه شده از روانشناسی محیطی
کریک (Craik)	۱۹۷۰	مطالعه روان شناختی رفتار انسان، به گونه ای که به زندگی روزمره او در محیط کالبدی مرتبط باشد
گرامان (Graumann)	۱۹۷۶	روان شناسی محیط، مکمل روان شناسی عمومی فاقد محیط است
کانتر (Canter)	۱۹۸۱	شاخه ای از روانشناسی است، که به مطالعه و تحلیل تعاملات، تقابلات، تجارب و کنشهای انسان با جنبه‌های مختلف محیط اجتماعی و فیزیکی توجه دارد
راسل (Russell)	۱۹۸۲	حیطه ای از روانشناسی است، که به فراهم کردن رابطه نظام‌مند بین شخص و محیط می‌پردازد
هالاهان (Holahan)	۱۹۸۲	روانشناسی محیط، مناسبات مشترک بین محیط فیزیکی و رفتار و تجربه انسان را مورد بررسی قرار می‌دهد
پروشانسکی (Proshansky)	۱۹۹۰	روانشناسی محیط، با تعاملات و روابط میان مردم و محیطشان سر و کار دارد
گیفورد (Gifford)	۱۹۹۷	روانشناسی محیط، بررسی متقابل بین فرد و قرارگاه فیزیکی وی است

جدول ۱. تعاریف ارائه شده از روانشناسی محیطی؛ ماخذ: نگارندگان.

گشتالت»[1] و «روانشناسی سازشمند یا تبادلی» و مکتب «روان‌شناسی بوم‌شناسی (اپتیکی)» جیمز گیبسون هستند. در واقع باید گفت:

۱.«**روانشناسی گشتالت**»: بر الگوهای ادراکی و همریختی بین شکل ها و تجربیات ادراک محیطی با فرآیند شکل گیری نظام عصبی در انسان علاقه مند است؛ درک روان‌شناسی گشتالت عبارت است از درک مفاهیم مرکزی آن، که در میان مفاهیم اصلی، گشتالت و میدان (field) را می‌توان نام برد. کلمه آلمانی گشتالت در انگلیسی به قالب، هیئت و ساختار، شکل یا الگو ترجمه شده است. مکتب گشتالت اولین حرکت روان‌شناختی آلمان، بر مبنای روش آزمایش بود. استدلال اصلی آن‌ها این بود که حقایق روان‌شناختی «از ذرات ایستای نامربوط تشکیل نمی‌شود» و لذا مطالعه آن‌ها نیازمند شیوه کل‌گراست. آن‌ها عقیده داشتند که ادراک، ترکیب نامتشکلی از عناصر نیست که بطور متوالی بصورت مفاهیمی معنی‌دار در ذهن با هم پیوستگی داشته باشند، بلکه ادراک را کلیتی منسجم و متشکل از یک هیئت (configuration) یا یک گشتالت می‌دانستند.

۱.«**روانشناسی سازشمند**»: تجربه انسان از محیط و ارتباط متقابل انسان و پیرامونش را مبنا قرار داده و ادراک را به مانند فرآیندی سازشمند بین مشاهده

۱. روانشناسی گشتالتی، به الگو واره های ادراکی و برهمکنش میان شکلها و تجربیات ادراک آدمی می پردازد که دارای ساز وکار عصب شناختی در فرآیند شناخت ادراکی است. روانشناسی سازگارمند تجربه آدمی و محیط را در بستر خوانشی از تقابل انسان و محیط برای برپایی سازش با ساختار محیطی مورد بررسی قرار می دهد، حال آنکه روانشناسی بوم شناختی بر این اصل تاکید دارد که داده های محیطی بی واسطه و بی نیاز از پردازش ذهن انسان با حواس آدمی دریافت می شود (Gibson,۱۹۶۶). روان‌شناسی گشتالت بر پایه این ایده است که ما چیزها را به صورت یک کلّ یکنواخت تجربه می‌کنیم. این رویکرد به روان‌شناسی ابتدا در آلمان و اتریش و در خلال قرن نوزدهم در پاسخ به رویکرد جزئی‌نگر ساختارگرایی پدید آمد. این متفکران به جای شکستن افکار و رفتار به کوچکترین عناصر، عقیده دارند که باید کلّ تجربه را مورد نظر قرار داد. به عقیده آن‌ها، کلّ بزرگتر از مجموع اجزا است. گشتالت یک اصطلاح آلمانی است که معادل‌های متعدد از جمله فرم، شکل‌بندی، هیئت و کلّ برای آن پیشنهاد شده است.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

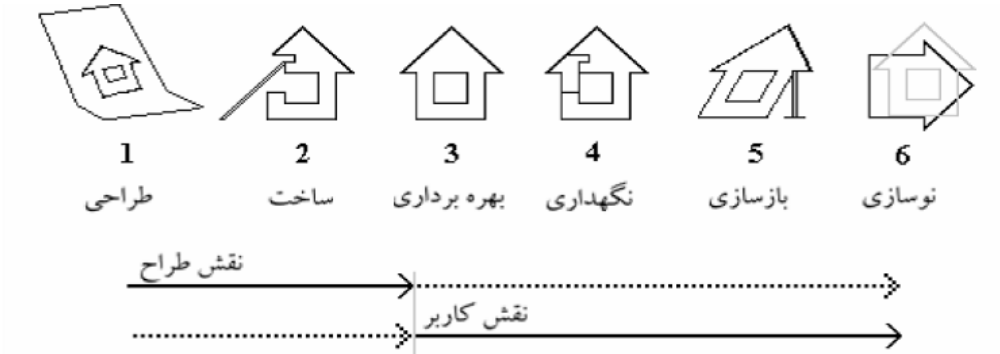

نمودار ۱۱. اهمیت نقش طراح و کاربر در مراحل پروژه؛ ماخذ: اسلامی، ۱۳۸۶.

گـر و محیـط مورد بررسـی قرار مـی دهد؛

۲. «**روانشناسـی بـــــوم شناختی (اپتیکی)**»: گیبسـون محیـط و بوم را پایه و اسـاس تمامـی داده ها می دانـد. او معتقـد بـود کـه داده هـای محیطـی بـه گونـه ای مسـتقیم و بـدون نیـاز بـه نیـروی پـردازش مغـز آدمـی از طریـق انـوار محیطی و به وسـیله حواس حسـی آدمـی کـه به مثابـه یک نظـام (سیسـتم) عمل می کنـد، دریافـت می شـود.

در ادامـه بـه بررسـی برخـی از مفاهیـم در ایـن رابطـه پرداختـه می شـود:

۱.«**سلسـله مراتـب نیازهـای انسـانی**»: بـرای تعریـف نیازهـای انسـانی مدل هـای زیـادی تدویـن شـده اسـت کـه از بیـن آنهـا مـدل مقیاس احساسـات اصلـی در رقابـت «الکسـاندر لیتـون» و مـدل سلسـله مراتب نیازهای انسـانی «مازلو» مورد اسـتفاده طراحان محیطـی قرار می گیـرد. مدل نیازهای الکسـاندر لیتون وسـیله مناسـبی برای درک ماهیت محیط ساخته شده در عیـن احتـرام بـه انسـان اسـت. ایـن نیازهـا عبارتند از: امنیـت فیزیکـی، ابـراز دشـمنی، ابـراز عشـق، حفظ علایق شـخصی، شناسایی شـدن، بیان خود انگیختگی، تشـخیص جایـگاه خـود و دیگـران در جامعـه، حفظ و مراقبـت از عضویـت گروهـی معین، تعلق بـه یک نظم معنـوی اشـکال ایـن مـدل عـدم وجـود دسـته بندی و نظـم مشـخص و پیچیدگـی نیازهاسـت. آبراهـام مازلو سلسـله مراتبـی از نیازهـا از قوی ترین تـا ضعیف ترین پیشـنهاد کـرده اسـت. سلسـله مراتـب پیشـنهادی او بـه ترتیـب زیـر اسـت: ۱. نیازهـای فیزیولوژیـک مانند گرسـنگی و تشـنگی؛ ۲. نیازهـای ایمنی مثـل امنیت و محافظت در مقابل صدمات؛ ۳. نیازهای تعلق و دوسـت داشـتن مثـل عضویـت در گروه هـای اجتماعـی و نیاز عاطفـی؛ ۴. نیـاز بـه قدر یعنی فـرد نزد خـود و دیگران دارای ارزش بالایـی باشـد؛ ۵. نیـاز بـه خـود شـکوفایی کـه بیانگـر میل بـه ارضای ظرفیـت های فردی اسـت؛ ۶. نیازهـای شـناختی و زیبـا شـناختی ماننـد میـل به دانسـتن و تمایـل بـه زیبایی بـرای زیبایی.

۲.«**انگیـــزه**»: انگیـزه نیـروی هدایتگـر رفتـار اسـت و رفتارهـا در جهـت ارضـای نیازهـای انسـانی شـکل می گیرند. نیازهای مشـترک شـناخته شـده در انسـان دامنـه وسـیعی از جمله نیازهـای فیزیولوژیکی نیازهای زیسـتی یـا نیازهـای اجتماعـی و اکتسـابی را در بر می گیرنـد. نیازهـا از هـر گروهی که باشـند سـبب افزایش تنـش یـا انـرژی درونـی فـرد می شـوند و در حقیقـت ایجـاد انگیـزه می کننـد.

۳.«**نیـــاز**»: هر فـرد دارای تعدادی نیازهای ذاتی اسـت کـه فعال کننـده و هدایت کننـده رفتـار اوسـت. ایـن نیازهـا غریـزی هسـتند یعنـی مـا بـا آنهـا بـه دنیا می آییـم امـا رفتارهایـی کـه ما بـرای ارضـا ایـن نیازها به کار می بریـم ذاتـی نیسـتند، بلکـه آموختنـی بـوده و بنابرایـن افـراد مختلـف ممکـن اسـت در نحـوه ارضای انگیـزه هـا تفـاوت هـای زیـادی پیـدا کننـد (پاکـزاد، ۱۳۸۵، ص ۳۴).

۴.«**فعالیـــت**»: از آنجـا کـه نیاز یـک مفهوم انگیزشـی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

جدول ۲. انواع نظریه های روانشناسی محیط؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

عنوان نظریه	توضیحات
نظریه های شناخت‌گرایی	اغلب پژوهشهای مکتب رفتارگرایی محدود به جنبه هایی از رفتار می شود که قابل مشاهده و اندازه گیری هستند. محیط نیز بعنوان مجموعه ای از محرکها در رابطه با پاسخهایی که از سوی ارگانیزمها ارائه می شود، مورد بررسی قرار می گیرد ولی در اکثر پژوهشهای این مکتب نیز به ساخت و رابطه پیچیده بین ابعاد مختلف محیط .(کمتر توجه می شود (مرتضوی، ۱۳۶۷، ص ۱۵
نظریه گشتالت	از دیدگاه مکتب گشتالت، رفتار و و فرآیندهای پایه روانی از قبیل ادراک، شناخت، احساس و ادراک و تفکر را نمی توان به اجزاء تشکیل دهنده آنها مانند پیوندها تجزیه کرده، از تراکم بررسیهای اجزاء به کیفیت هیئت یا ترکیب جریان رفتاری پی برد .((مرتضوی، ۱۳۶۷، ص ۱۷
نظریه روانشناختی اجتماعی	روان شناسی مُحیطی همچنین نظریه های گوناگون را در ارتباط با تاثیر مُحیط بر انسان و چگونگی ارتباط و تعامل ما بین مُحیط کالبدی و تجربه انسان از آن خلق کرده و سوالات مناسب را در این ارتباط مطرح ساخته است تا بتواند پژوهش های تجربی .متناسب با آن نظریه ها را به اجرا در آورد
نظریه میدانهای لوین	رفتار تابع تاثیر متقابل عواملی است که از فرد از یکسو و از محیط از سوی دیگر، سرچشمه می گیرند. یکی از مهمترین مبانی این نظریه چنین بیان می شود: رفتار .(تابع ویژگیهای فضای زیست است (مرتضوی، ۱۳۶۷، ص ۱۸

دارد مستلزم حرکت یا حرکات خاصی برای برآورده شدن آن نیاز است. به تمامی افعال انسانی که در راستای برآوردن یکی از نیازهای او انجام می گیرند، فعالیت گفته می شود. علی رغم تنوع زیاد رفتارهای انسانی می توان آن ها را از طریق تشابه در جنبه فیزیکی آنها یا اشتراک در برآوردن نیاز، در دسته های کوچکتری با نام فعالیت طبقه بندی کرد (پاکزاد، ۱۳۸۵، ص ۴۱). فعالیت ها بر اساس جبری و یا اختیاری بودن به سه دسته تقسیم می شوند: ۱. «فعالیت های ضروری»: فعالیت هایی که حالت اجباری داشته و شامل فعالیت های عمومی مردم از قبیل حرکت به سمت محل کار و یا خرید مایحتاج می باشد؛ ۲. «فعالیت های انتخابی»: جزو نیازهای اولیه انسان نبوده و از این رو تنها در صورت مهیا بودن زمینه لازم انجام می پذیرند. از قبیل تفریح و گردش؛ ۳. «فعالیت های اجتماعی»: شکل گیری این فعالیت ها به واسطه حضور افراد در فضاست. همانند فعالیت های نمایشی، مراسم عزاداری، تظاهرات، مراسم چهارشنبه سوری و غیره. همچنین می توان فعالیت ها را به دو دسته فعالیت های فردی و فعالیت های جمعی نیز تقسیم بندی کرد.

۵. «رفتار»: به هرگونه حرکت یا حرکاتی که در راستای برآورده کردن یک نیاز صورت پذیرد فعالیت می گویند، مانند خوردن در راستای رفع نیاز گرسنگی و به‌نحوه انجام این فعالیت رفتار اطلاق می شود، مانند خوردن با دست یا قاشق. این ساده ترین تعریف از رفتار می باشد که ممکن است این خطا را ایجاد کند که چون سرمنشاء رفتار نیاز است و همه انسان ها دارای نیازهای مشترک هستند، پس رفتارهای مشابهی را انتظار داریم. در صورتی که آنچه در عمل رخ می دهد دسته وسیع و متنوعی از رفتارهاست. در واقع رفتار انسان تحت تاثیر مجموعه ای از عوامل مختلف و متفاوت قرار دارد که چگونگی و نحوه انجام فعالیت یعنی همان رفتار

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

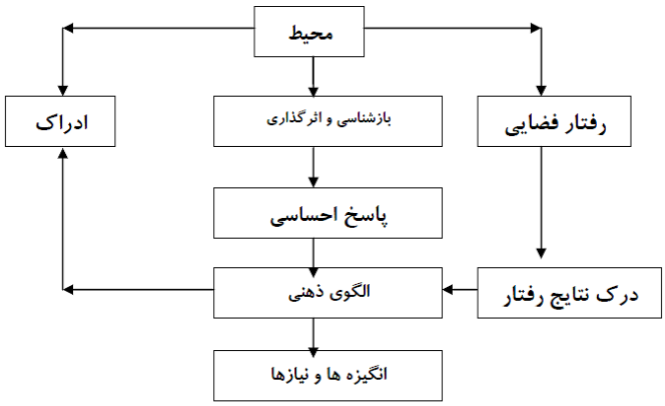

نمودار ۱۲ (سمت راست). فرایند رفتار انسان در محیط؛ ماخذ: پاکزاد، ۱۳۸۵، ص ۴۹؛

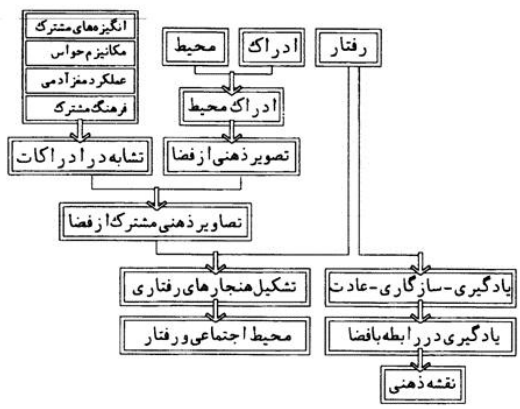

نمودار ۱۳ (سمت چپ). بررسی رابطه محیط و رفتار؛ ماخذ: زراعت دوست، ۱۳۷۹، ص ۸.

را تعیین می کنند. رفتار انسانی فرایندی است تحت تاثیر ویژگی های انسانی و عوامل مختلف محیطی. در واقع محیط می تواند خاستگاه ادراک، بازشناسی و اثرگذاری و رفتار فضایی باشد. الگوهای ذهنی که متاثر از نیازها و انگیزه ها هستند بر فرایند ادراک تاثیر می گذارند و رفتار فضایی خاصی را ایجاب می کنند که این رفتار خود منجر به تشکیل الگوهای ذهنی فردی و جمعی می شود.

امروزه فضاهای شهری در رابطه با رفتارهای استفاده کنندگان از آن فضاها بررسی می گردد. هر فعالیتی که توسط انسان صورت می گیرد اساساً متکی به فرهنگ است و فرهنگ نتیجه مقررات نامدون (عرف)، عادات، آداب و رسوم، سنتها، سبکها و شیوه‌های متداول زندگی است. معماری و شهرسازی با فضاهایی سرو کار دارند که انواع فعالیتها در چارچوبهای متفاوت در آنها اتفاق می افتد و در حقیقت به این فضاها معنی و مفهوم می‌دهند. این فعالیتها تابع خصوصیات فرهنگ جامعه‌ای است که صاحبان این فعالیتها به آنها تعلق دارند. این امر در مورد فضاهای شهری به خصوص خیابانها و میادین به شدت مطرح است. «فرهنگ، الگوهای رفتاری را بوجود می‌آورد و در نتیجه این الگوهای رفتاری تعیین کننده چگونگی استفاده مردم از فضاها می‌شوند. بنابراین نحوه استفاده مردم از فضا براساس فرهنگ می‌باشد. به عنوان مثال در هندوستان خیابان معجونی از فعالیتهای متعدد و متنوع است. که در نتیجه انواع بو، صدا و مناظر عجیب و غریب در هم بافته شده‌اند. در حالیکه در جوامع غربی پیاده روی و پرسه زدن در خیابانها عملی ناپسند محسوب می‌شود و حتی در برخی از ساعات شبانه روز نه تنها خوش آیند نیست بلکه خطر جانی نیز دارد» (بحرینی، ۱۳۸۴، ص ۳).

قرارگاه‌های رفتاری: محیط شامل مجموعه‌ای از قرارگاه‌های رفتاری است که درون یکدیگر قرار گرفته‌اند و با هم فصول مشترک دارند. این قرارگاه‌های رفتاری دارای دو عنصر اساسی‌اند: یک الگوی شاخص رفتار و یک محیط فیزیکی. محیط فیزیکی ساختاری کالبدی مرکب از سطوح

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۲ بهار ۹۵
No.42 Spring 2016

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

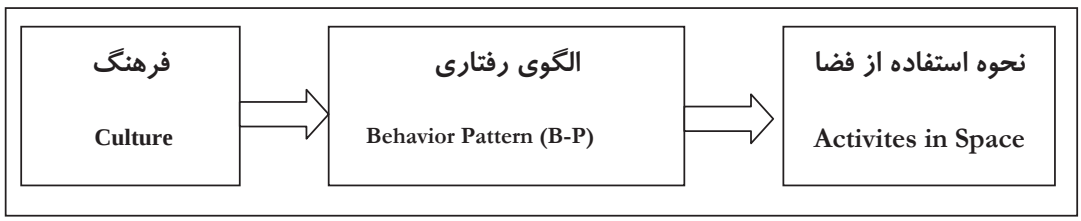

نمودار۱۴. رابطه فرهنگ الگوی رفتاری و نحوه استفاده از فضا؛ ماخذ: بحرینی، ۱۳۸۴، ص ۳.

جدول ۳. نظریه تاثیر محیط کالبدی بر رفتار انسان؛ ماخذ: نگارندگان.

گرایش رفتار- محیط	*ویژگی اصلی*	*طرفداران اولیه*
جبر گرایی محیطی	تغییر در منظر و عناصر معماری محیط، به تغییراتی در رفتار و به ویژه در رفتار اجتماعی منجر می شود.	معماران و شهرسازان دوره مدرن
اختیار گرایی محیطی (امکان گرایی)	محیط معمولا باعث بروز رفتار نمی شود، بلکه زمینه ای برای وقوع رفتار است و افراد براساس معیارهای فرهنگی دست به انتخاب زده و رفتار می نمایند.	جامعه شناسان و دانشمندان جغرافیای شهری
احتمال گرایی	تأثیر محیط کالبدی بر رفتار، یک تأثیر احتمالی است و برحسب ویژگی‌های محیط احتمال وقوع رفتاری خاص در برخی از محیط ها نسبت به برخی دیگر بیشتر یا کمتر است.	روانشناسان محیط

جدول ۴. معنای محتلف محیط انسان ساخت از نگاه گیبسون؛ ماخذ: نگارندگان.

لایه های معنایی	معنای محیط ساخته شده	توضیح معنایی لایه ها
سطح اول	معنای ایستایی و استحکام	در معنای ایستایی و استحکام به ساختمان و بنا از نگاه ساختاری، مقاومت و پایداری آن در مقابل بارهای وارده توجه می شود.
سطح دوم	معنای سودمندی	معنای سودمندی یک ساختمان، قابلیت کاربردی و عملکردی بنا است که برخی مواقع برای استفاده به غیر از کاربرد اولیه خود بکار گرفته می شود.
سطح سوم	معنای ابزاری	در معنای ابزاری، بنای یک ساختمان کاربرد مشخص و از پیش طراحی شده را به عهده می گیرد و مانند یک ماشین عمل می کند.
سطح چهارم	معنای ارزشی و عاطفی	از نگاه معنای ارزشی و عاطفی، معنای یک بنا با عواطف درونی ادارک کننده ارتباط دارد.
سطح پنجم	معنای نشانه ای	معنای نشانه ای بنا به علامت و نشانه ای از موضوع دیگر اشاره دارد، مانند آثار معماری به مثابه نماد یک شهر و یا کشور و یا یک دوره زمانی.
سطح ششم	معنای نمادین و رمزی	درک معانی نمادین، رمزی و یا سمبلیک از طریق تداعی معانی با مفاهیمی خاص(مانند معانی مقدس) که در دنیای مادی قابل لمس نیستند و یا حضور کالبدی ندارند، به وجود می آیند.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

مرتبـط به هـم و متشـکل در الگوهای خاص اسـت که فضاهای باز و سـبز، سـاختمان ها، اتـاق و چیدمان فضا را تشـکیل می-دهنـد. ایـن سـطوح از مـواد، بافت هـا، و رنگدانه هـای مختلـف ترکیـب شـده اند و بـه طـرق مختلفـی روشـن می شـوند. مـدار رفتـار بـه عنـوان واحـدی بـرای سـنجش و تحلیـل معمـاری اولیـن بـار توسـط «بارکر» مطرح شـد. «قرارگاه یا مکان رفتاری» ترکیبـی از فعالیـت و مکان اسـت کـه دارای اجزای زیر اسـت: ۱. فعالیتـی قابل تکرار و ارتجاعـی (الگوی جاری رفتـار)؛ ۲. طـرح خاصی از محیط (محیـط کالبدی)؛ ۳. رابطـه ای سـازگار بیـن ایـن دو (همسـاختی)؛ ۴. دوره زمانـی خاص.

اگـر یـک الگوی جاری رفتـاری در یک مـکان کالبدی در زمـان هـای مختلـف بروز کنـد، آن مکان مـی تواند جزیـی از یـک یـا چنـد قـرارگاه رفتـاری باشـد. یـک قـرارگاه رفتـاری مـی توانـد نیازهـای یـک فـرد را (از ابتدایی تریـن تا پیچیده ترین) بـرآورده کند هر قرارگاه رفتـاری می تواند یک حریم داشـته باشـد کـه رفتار در آن مسـتقر می شـود. مشـکل حریم وقتی بروز می کند کـه فعالیت هایـی کـه نیـاز به تفکیـک دارند بـه خوبی تفکیک نشـوند. «قـرارگاه رفتاری» یـا «مکان رفتار» را می تـوان واحـد اجتماعـی کوچکـی بشـمار آورد کـه از آمیـزش یـک «فعالیـت» و یـک «مـکان» بوجـود مـی آیـد و عرصـه ای بـرای بـروز عملکردهـای آن محیـط شـهری بـه حسـاب می آید. نظریه سـطح اشـباع منابع انسـانی یکـی از مفاهیـم کلیـدی در نظریـه مـکان-رفتـار یـا همـان قـرارگاه های رفتاری اسـت. بـه دلایل مختلفـی یـک مـکان رفتـار ممکن اسـت تعـداد کم یا زیـادی از افـرادی را کـه متمایـل به فعالیت هسـتند به خـود جـذب نمایـد. وقتی که افـراد زیـادی در پیرامون موضـوع کار حضـور دارنـد و مکان رفتـار از یافتن راهی بـرای ورود افـراد بیشـتر ناتـوان اسـت، پدیـده اشـباع بـالای منابـع انسـانی رخ می‌دهـد. از سـوی دیگر وقتی کـه افراد کمـی جذب فعالیت می‌شـوند، پدیـده فقدان اشـباع منابـع انسـانی رخ می‌دهـد (ویکـر، ۱۹۸۶)؛ بنابرایـن مکان‌هـای رفتـاری، موجودیـت ایسـتایی

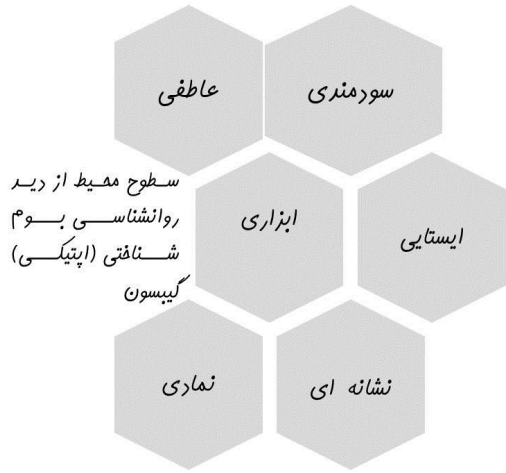

نمودار ۱۵. سطوح ۶گانه محیط از دید روانشناسی بوم شناختی گیبسون؛ ماخذ: ترسیم نگارنده.

ندارنـد و در هـر دوحالـت فـرا اشـباع و فقـدان اشـباع، کارایـی مطلـوب از دسـت می‌رود.

فضای شهری و ابعاد اجتماعی - رفتاری

در بررسـی تاریخ شـکل گیری نظریات طراحی شـهری و شهرسـازی توجـه بـه دو نکته حائز اهمیت اسـت:

۱.بـا مـرور آراء صاحبنظـران و نظریه پـردازان درمی یابیم کـه پـس از تاکید برمسـایل مربوط بـه ادراکات فضایی و بصـری و زیباشـناختی، لـزوم توجـه بـه تقویت تعامـلات اجتماعـی و تاثیـرات محیطـی- رفتـاری در ادبیـات شهرسـازی وارد شـدند، و پـس از آن امـروزه با تثبیـت تقریبـی نقـش کالبـدی و اجتماعـی فضاهـای شـهری بیشـترین فعالیت هـا و نظریه هـا مبتنـی بـر ملاحظـات زیسـت محیطـی، پایـداری و ایجـاد امنیت و انسـان مـداری در قلمـرو هـای عمومی می باشـد. اما لازم بـه ذکـر اسـت لـزوم توجـه بـه مطالعـات رفتاری و تعامـلات اجتماعـی جـز لاینفـک طرح های شـهری امـروزی اسـت. در واقـع دسـتیابی بـه شـهری پایـدار رابطـه تنگاتنگـی با میزان پاسـخگویی محیـط و فضای عمومـی به تمامی ابعـاد نیازهای انسـانی دارد. و هر جا بحـث نیـاز مطرح می شـود رفتـار نمود عینـی می یابد (کاشـانی جـو، ۱۳۸۹).

۲.نکتـه دوم اینکه توجه صرف به مسـایل زیباشـناختی و ادراکات بصـری مشـکلات زیـادی بـرای اجتماعـات

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

جدول ۵. ابعاد نظری زیبایی شناسی محیط؛ ماخذ: نگارندگان بر اساس یافته های تحقیق.

	رویکرد	ریشه	بیان کننده	توضیحات
رویکردهای نظری زیبایی شناسی محیط	رویکرد نظریه – اطلاعات	روان شناسی ادراک	آبراهام مولس (۱۹۶۶)	ساختمان و محیط کالبدی، ترکیبی از اجزائی است که هر کدام پیامی را منتقل می کنند. لذت بخش بودن پیام وابسته به ساختار و محتوای پیام آن است. هرچه پیام منظم تر باشد، مفهوم تر و لذت بخش تر است.
			رودلف آرنهایم (۱۹۷۱)	نظم های پیچیده تر لذت بیشتر ایجاد می کنند. زیبایی از رابطه نظم و پیچیدگی به دست می آید. هرچه کثرت معانی بیشتر باشد محیط لذت بخش تر است.
	رویکرد معناشناسی	فلسفه و دین	میر چادالیاده (۱۹۵۴)	رویکرد معناشناسی به جای اتکا به الگوی ساختار محیط بر معنای عناصر محیطی متکی است. معنا، تداعی آگاهانه میان موضوع یا اثر و یک انگاره است.
	رویکرد نشانه شناسی	زبان شناسی	فردیناند سوسور (۱۹۱۵)	یک عنصر معماری و محیط، ممکن است در مکانهای مختلف معانی متفاوتی داشته باشد، لذا اهمیت زمینه مورد تاکید است.
	رویکرد روان شناسی زیست شناختی	روان شناسی گشتالت	برلاین (۱۹۷۲)	میزان انگیختگی یک فرد با ادراک او از جالب بودن محیط همبستگی دارد. سطح انگیختگی وابسته به ساختار محیط، شخصیت، انگیزش و نیاز های فردی است.

محلی ایجاد نمودند که منجر به تولید نظریات محیطی رفتاری با لزوم تاکید بر تعاملات اجتماعی شدند. اما همین نظریات بستر رسیدن به نظریات پایداری و تامین کیفیت محیط امروزی شدند، امروزه مقیاس انسانی و انسان مداری در شهرسازی اهمیت یافته و توجه به تامین نیازهای انسانی از جمله تامین ایمنی و امنیت محیطی در راس کار طراحان قرار گرفته است. بنابراین سیر تحول ادبیات و نظریات شهرسازی نشان می دهد نه تنها مولفه های اجتماعی و تاثیرات محیطی رفتاری، حفظ نشده است، بلکه گسترش و ارتقا کیفی سایر ابعاد بر پایه این مولفه ها و تقویت آنها منجر به ظهور رویکردهای فعلی شده است، همچنین نظریات مطرح شده در این حیطه نقش مهم و به سزایی در ساخت کالبدی شهرهای امروزی ایفا کرده است که بررسی آن حائز اهمیت می باشد.

بیان یافته های توصیفی تحقیق

در ادامه به بررسی تاریخی نظرات مطرح شده در حیطه مسایل اجتماعی و علوم رفتاری و تاثیر آن بر محیط و کالبد شهرها پرداخته می شود.

۱.«**جان لنگ**»: با انتشار نظریه خود در کتاب «آفرینش نظریه معماری» به بررسی نقش علوم رفتاری در طراحی محیط پرداخته است. وی با تبیین و تفهیم دقیق رابطه میان انسان و محیط، دریافت انسان از فضا و تصورات مردم از محیط را بررسی کرده و معتقد است تشکیل طرحواره ذهنی در اثر تعامل انسان و محیط تعیین کننده رفتارها و فعالیت های انسان در فضای شهری است. وی با اشاره به قابلیت های محیط ساخته شده، قرارگاه های رفتاری را مکانی برای تعاملات اجتماعی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

و برآورده کردن نیازهای انسانی در شهر می داند.

۲.«**آموس راپاپورت**»: از برجسته ترین نظریه پردازان علوم رفتاری است که به مسایل شهری توجه ویژه‌ای کرده است. وی به موضوع کنش متقابل انسان و محیط به نفی موقعیت انفعالی انسان در فضای شهری پرداخته است و حرکت در محیط را مهمترین عامل شناخت محیط و طرح ذهنی می داند (کاشانی جو، ۱۳۸۹، ص ۹). وی با مطرح کردن موضوعاتی همچون جهت یابی در محیط شهری از طریق نقاط خاص، کاربری و دسترسی، و توجه به تاثیر موضوع ورودی و خروجی در مبحث دسترسی و تمرکز فعالیتی در جهت یابی به نوعی ارتباط محیط کالبدی با نحوه رفتار انسانی و تعامل این دو باهم را به نمایش می گذارد.

۳.«**اپلیارد**»: در تحقیقی که در سال ۱۹۸۱ در سان فرانسیسکو انجام داد، نشان داد چگونه حمل و نقل و کالبد شهر بر تعاملات اجتماعی تاثیر می گذارد. اپلیارد تعاملات اجتماعی را در خیابان هایی با سطح ترافیکی متفاوت سنجید: ترافیک سبک (۲۰۰۰ سفر در روز) و ترافیک سنگین (۱۶۰۰۰ ترافیک در روز). در خیابان با ترافیک سنگین تقریباً کمتر از سه مرتبه تعاملات اجتماعی برقرار شد. نتایج این تحقیق نشان داد چطور جداسازی کامل باعث شد ساکنان دو سمت خیابان با ترافیک سنگین کمترین تماس اجتماعی با یکدیگر داشته باشند.

۴.«**ویلیام وایت**»: تحقیقات گسترده ای در زمینه مسایل اجتماعی و رفتارشناسی در فضای شهری انجام داده است. وی معتقد است رفتار مردم در فضای شهری عجیب و غیرقابل پیش بینی است و آنچه بیش از هر عامل دیگری مردم را به خود جذب می کند حضور سایر افراد در فضا می باشد.

۵.«**هانا آرنت**»: در کتاب شرایط انسانی (۱۹۵۸) مشوق برونگری و زندگی سیاسی و اجتماعی است که در آن قلمرو عمومی نقش اصلی را بازی می کند. به عقیده آرنت فضا در دو رده طبقه بندی می کنند: فضای حضور در میان دیگران و فضای مابین دیگران. هماهنگی مردم و اشیا در تحلیل و پذیرش این مطلب که روابط اجتماعی به واسطه اشیا شکل می گیرد، نکته کلیدی است که در تحلیل آرنت درباره فضای عمومی آمده است (مدنی پور، ۱۳۸۷، ص ۱۹۸).

۶.«**پاول زوکر**»: مطالعات گسترده‌ای بر روی فضای شهری میدان انجام داده است. وی میدان را توقفگاهی روانی می پندارد که تعاملات اجتماعی را در خود جای می دهد و آن را محدود به ابعاد بصری و کالبدی نمی داند بلکه بر جنبه های اجتماعی و فعالیت های جاری در فضا تاکید ویژه ای می کند. زوکر ادراک فضا را معطوف به تجربه حرکت انسان در آن می داند. در همین دهه طرح موضوع سیمای شهر و عناصر پنجگانه شکل دهنده تصویر ذهنی ساکنان از آن توسط کوین لینچ تحول عظیمی در حوزه مسایل شهری ایجاد کرد.لینچ با مطرح کردن مباحث ادراکات عمومی مردم از محیط، تجسم شهر، تصویر ذهنی شهر معتقد بود که عوامل متحرک و از جمله انسان در ایجاد تصویر هر شهر موثرند.

۷.«**جین جیکوبز**»: نیز با مطرح کردن تئوری چشمان خیابان، خیابانها و پیاده روهای شهر را عامل مهمی در تصویر ذهنی افراد می داند و معتقد است که خیابان ها و پیاده روها باید واجد سرزندگی و امنیت لازم باشند و حضور افراد در این فضاها را یکی از عوامل ایجاد سرزندگی و تامین امنیت قلمداد می کند.

۸.«**رومدی پسینی**»: در سال ۱۹۸۴ در راستای تکمیل و گسترش مبحث مسیریابی و جهت یابی که قبلاً توسط لینچ مطرح شده بود و با مطالعات راپاپورت دنبال شده بود، کتاب مسیریابی در معماری با تاکید بر مطالعات روانشناسی محیطی را منتشر کرد. وی جهت یابی را تنها منحصر به تشخیص مسیر از طریق محیط مصنوع و عناصر معماری نمی داند بلکه مجموعه‌ای از علایم و نشانه های بصری، علایم ارتباط شنیداری، عناصر قابل لمس و ... را موثر می داند. در واقع وی به تاثیر و تعامل کالبد و محیط انسان-ساخت با نیازهای انسانی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

نمودار ۱۶. بازشناسی قرارگاه های رفتاری؛ ماخذ: دژدار و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۲۰.

از طریق حواس پنجگانه در فضای شهری تاکید می کند (همان، صص ۵-۷).

۹.«**گهل**»: دیگر نظریه پردازی است که معتقد است جذابیت شهر را می توان با توجه به انبوه مردمی که در فضاهای همگانی آن گردهم می آیند و وقت خودشان را در آن جا می گذرانند، شناسایی کرد (پاکزاد،۱۳۸۶، ص ۴۳۷). گهل (۱۹۸۷) معتقد است سه نوع فعالیت در فضای عمومی شهری اتفاق می افتد: فعالیت های ضروری که کمترین تاثیر را از محیط مادی و فضای عمومی می پذیرد، فعالیت های انتخابی و گزینشی و فعالیت های اجتماعی که به صورت بهبود بخشیدن به کیفیت محیط، امکان دیدار مردم و حضور به صورت پیاده در این گونه فعالیت ها نیز افزایش می یابد. اگر کیفیت محیط ضعیف باشد، ممکن است فقط فعالیت های ضروری در آن محیط رخ دهد و در نتیجه پتانسیل های محیط کارکرد واقعی پیدا نمی کند.

۱۰.«**هاس کلا**»: بر ملحوظ داشتن کیفیت هایی مبتنی بر پاسخگویی به نیازهای انسانی و الگوهای رفتاری جهت ایجاد فضاهای موفق شهری تاکید می کند: ۱. ایجاد فضاهایی برای تماشا کردن نشستن و یا انجام کاری؛ ۲. تعداد کافی صندلی، نیمکت و مکان های غیر رسمی جهت نشستن، استراحت کردن و تماشای چیزی (مردم دیگر، آب و حتی وسایل نقلیه)؛ ۳. امکان مشارکت در فعالیتی که در حال رخ دادن است (نشستن، ایستادن دور هم، با هم چیزی خوردن در جایی که سایر مردم در حال خوردن هستند)؛ ۴. امکان نگاه کردن به چیزی مثل ویترین مغازه ها، مجسمه ها، فواره ها، بازارها؛ ۵. بهره مندی از تابش آفتاب و حفاظت در مقابل باد. همچنین وی معتقد است: طراحی مناسب ممکن است تحت برخی شرایط، هیچ گونه سرزندگی اجتماعی به وجود نیاورد، «تمایل افراد جامعه به یک مکان طبیعتاً پیچیده است و ممکن است بیشتر حاصل عوامل محیطی، فرهنگی و تاریخی باشد تا صرفاً عوامل طراحی. در حقیقت طراحی بیش از حد فضا ممکن است تاثیر منفی بر گرایشات محیطی داشته باشد» (Hass Klau،۱۹۹۹: ۳۱).

۱۱.«**بحرینی**» در کتاب خود با نام تحلیل فضای شهری به ارزیابی کمی و کیفی الگوهای رفتاری استفاده کنندگان از محیط شهری می پردازد. بحرینی معتقد است نحوه استفاده از فضا ریشه در

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

جدول ۶. دسته بندی نظریات موجود در رابطه با بعد ادراکی و رفتاری فضای شهری؛ ماخذ: نگارندگان.

نظریه پرداز	سال	نظریه	مفاهیم کلیدی
ویلیام وایت	۱۹۸۰	زندگی اجتماعی فضاهای شهری کوچک	تاکید بر نقش اجتماعی فضای شهری و بررسی الگوهای رفتاری مردم
اپلیارد	۱۹۸۱		تاثیر حمل و نقل و کالبد شهر بر تعاملات اجتماعی
رومیدی پاسینی	۱۹۸۴	مسیریابی در معماری	جهت یابی مردم در فضای شهری و توجه به نیازهای ویژه کاربران
جان لنگ	۱۹۸۷	آفرینش نظریه معماری (نقش علوم رفتاری در طراحی محیطی	قرارگاه های رفتاری؛ تشکیل طرحواره ذهنی از تصورات مردم از محیط؛ تعامل قابلیت های محیط ساخته شده و رفتار
حانا آرنت	۱۹۵۸	شرایط انسانی	قلمرو عمومی عامل اصلی برونگری و زندگی سیاسی و عمومی
جان گهل	۱۹۸۷	زندگی در میان ساختمان ها	تقسیم بندی فعالیت در فضای شهری: ضروری، انتخابی، اجتماعی
اولدنبرگ	۱۹۸۹	مکان خوب، کافه ها، کافی شاپ ها، و دیگر پاتوق ها در قلب یک اجتماع	تاکید بر تقویت عرصه های عمومی به عنوان قلمرو سوم افراد
کوپر مارکس	۱۹۹۰	مکان های مردمی	ارزیابی محیط سکونتی و معرفی فضای شهری هفتگا نه
هاوس کلاو	۱۹۹۹	سرزندگی اجتماعی	توجه به الگوهای رفتاری و بستر اجتماعی فرهنگی برای طراحی
حسین بحرینی	۱۹۹۶	تحلیل فضای شهری در رابطه با الگوهای رفتاری استفاده کنندگان	ارائه ضوابط مناسب طراحی با تحلیل کمی و کیفی فضای خیابان و الگوهای رفتاری استفاده کنندگان از فضا
علی مدنی پور	۲۰۰۰	طراحی فضای شهری	فرایند اجتماعی- مکانی فضای شهری
پاکزاد	۲۰۰۵	راهنمای طراحی شهری در ایران	توجه به زمینه های ادراکی و رفتاری- محیطی در فرایند طراحی
پاول زوکر	۱۹۵۹	شهر و میدان	میدان عامل تبدیل جامعه به اجتماع نه صرفا محل تجمع افراد
کوین لینچ	۱۹۶۰	سیمای شهر	تشکیل تصویر ذهنی و عناصر سازنده سیمای شهر از دیدگاه شهروندان
جین جیکوبز	۱۹۶۱	مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی	پیاده رو عامل ایجاد تقویت و تعاملات اجتماعی مفهوم نظارت اجتماعی از طریق طراحی
راپاپورت	۱۹۷۷	جنبه های انسانی فرم شهر	موقعیت غیر انفعالی انسان نسبت به محیط و جهت یابی عابرین در محیط شهر

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

مسایل و بستر فرهنگی دارد و محیط کالبدی و فضا تعیین کننده رفتارها نمی باشد بلکه می توان از طریق طراحی، فعالیت های مناسب را گسترش داد و فعالیت های نامناسب را تحدید کرد.

۱۲.**«اولدنبرگ»**: در کتاب «مکان» کافه‌ها، کافی‌شاپ‌ها، فروشگاه‌های کتاب و سایر پاتوق ها سه قلمرو تجربه‌ای انسان را تعریف می کند: کاری، سکونتی و اجتماعی و معتقد است باید تعادل این سه قلمرو برای آسایش و رضایتمندی مردم در زندگی روزانه حفظ شود و از آنجا که انتظارات از خانواده و کار گسترش یافته است، مردم به آزادی و فعالیت هایی که در قلمرو اجتماعی تامین می شود، نیاز دارند (carmona,۲۰۰۳,۱۱۲).

ویژگی های فعالیت (از جمله زمان، مکان انجام فعالیت، طول مدت، رواج و تواتر) ممکن است تحت شرایط انسانی یا محیطی تغییر کنند. در واقع توانایی های انسان از جمله قابلیت های بیولوژیکی وی و توانایی های حرکتی و حسی در نحوه انجام فعالیت موثرند. فواصلی که ادراک شنوایی یا بینایی را تحت شعاع قرار می دهند، توانایی های جسمی انسان در استفاده از قابلیت های محیطی و بحث شایستگی در استفاده از محیط در حیطه شرایط انسانی قرار می گیرند. همچنین عوامل محیطی همچون دما، تابش، وزش باد و... بر دامنه و حدود فعالیت تاثیرگذارند. بروز برخی فعالیت ها نیازمند ظرف مکانی مناسب است. در ارتباط با سایر فعالیت ها هم فضایی را مناسب فعالیت می نامیم که معمولا با توقف، رواج، تواتر و مدت زمان فعالیت در آن به نسبت سایر فضاها فزونی چشم گیری داشته باشد. فعالیت هایی که با توقف طولانی همراه هستند. ایستادن یا نشستن، بیشتر در لبه ها و مکانهایی که فرد در چنین فضاهایی دید نسبتا خوبی به دیگر فعالیت های جاری در فضا داشته باشد. فضای شهری در عین دارا بودن ارزش های اجتماعی و فرهنگی جامعه، ظرف فعالیت های شهری و ضرورت ها مرتب بر آن نیز محسوب می گردد. گهل در کتاب خود این فعالیت ها را در سه طیف مورد بررسی قرار می دهد. فعالیت های ضروری، انتخابی و گزینشی وفعالیت های اجتماعی. در ارتباط با فعالیت های ضروری به دلیل وجه اجباری آن ها، تاثیر محیط مادی و فضای کالبدی بر تعدد، تواتر و زمان این نوع فعالیت ها چندان زیاد نیست. در حالی که وقوع فعالیت های اجتماعی اثرگذار می باشد ولی از آنجا که شرط اول این گونه فعالیت ها حضور افراد دیگر در فضاست، در صورت حصول این شرط تأثیر فضای کالبدی کاهش می یابد. در مورد این فعالیت ها، فضا به عنوان یک عامل جذب جمعیت برای فراهم آوردن زمینه مناسب جهت شروع فعالیت های جدید عمل می کند. وجود فعالیت بر برخی کیفیت های فضایی اثر می گذارد. به طور مثال فضایی که نیمکت های آن خالی است مرده به نظر می رسد. به همین خاطر دیگران نیز رغبتی در استفاده از نیمکت از خود نشان نمی دهند؛ بنابراین تراکم فعالیت ها از نظر تعداد، تکرار و دوام می تواند بر کیفیت هایی که ما از محیط درک می کنیم مانند سرزندگی و تنوع اثر داشته باشد. زمان متغیری است که تغییرات مقطعی یا تطوری در رفتار ایجاب می کند. تمام تغییراتی که در طول شبانه روز، سال و ماه اتفاق می افتند، بر نحوه انجام رفتار، تراکم رفتاری، حذف یا ایجاد رفتار جدید موثرند. این تغییرات به وضعیت آب و هوایی، ارزش های هنجاری جامعه، بستر فرهنگی و ... بستگی دارد. به عنوان مثال ایام عزاداری در کشور بسیار مهم اند و در این ایام رفتارهای خاصی و فعالیت های ویژه ای جایگزین فعالیت ها و رفتارهای روزمره مردم می شوند. همچنین در طی زمان ممکن است رفتارهایی در دستگاه ارزشی جامعه وارد شود و یا مطرود و حذف شود که این موضوعی است که اخیرا در کشور ما مشاهده می شود. به عنوان مثال خوردن غذا در کنار خیابان به همراه خانواده در رستورانهایی که سرویس خیابانی طراحی کرده اند. یا شکل گیری پاتوق های خیابانی در خیابان های شهری و مهم که

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

جدول ۷. انواع نگرش به انسان از دیدگاه روانشناسی محیط؛ ماخذ: نگارندگان بر اساس رازجویان، ۱۳۷۵.

ویژگی ها		نوع نگرش به انسان
آنتروپومتریک: ابعاد فیزیکی انسان و محدودیتها و توانایی های او	هدف خلق محیط فیزیکی متناسب با توانمندی و محدودیت های احساسی، حرکتی و هوشی انسان بوده است.	انسان، پدیده ای مکانیکی
ارگونومیک: مسایل مربوط به رابطه انسان و ماشین		
انسان مجموعه ای از فرایند های درونی(ادراک حسی و عقلی) و تاثیرپذیر از انگیزه و هیجانات همراه با محرکهای محیطی و عکس العمل های معنایی و محتوایی نسبت به محیط است.		انسان، پدیده ای ادراکی و انگیزه ای
از طریق مطالعه رفتار انسان می توان به خصوصیات او پی برد.		انسان، پدیده ای متجلی در رفتار
انسان به عنوان پدیده ای مرکب از قابلیت های درونی (ادراک حسی و عقلی) و نمودهای بیرونی (صورتهای مختلف رفتار) در رابطه با محیط است.		انسان، پدیده ای مبتنی بر بوم و محیط

در بین جوانان باب شده است و ایستادن و گپ زدن و خوردن در حاشیه خیابان را ترغیب می کند. تجربه نشان داده است از طریق دخالت در طراحی محیطی و ایجاد بستری مناسب می توان رفتاری را القا نمود. به عنوان مثال تعبیه فضاهای ویژه ای برای نشستن، یا طراحی ترکیبی از آبنما با فضاهای عبوری و امکان ایجاد فضایی برای مکث و ایستادن نمونه هایی از این دست هستند. از طرفی جلوگیری از بروز رفتارهایی ناهنجار یا نامتناسب با دستگاه ارزشی جامعه، نیز از طریق طراحی محیطی امکان پذیر است که در سالهای اخیر به شدت مورد نظر طراحان واقع شده است. به عنوان نمونه می توان به تامین روشنایی مناسب در فضای جرم خیز اشاره کرد. یا طراحی فضا مطابق با استانداردهای انسانی تا جلو تنه زدن و دزدی در خیابان یا پیاده رو گرفته شود. با وجود رابطه قوی و مسلم فرهنگ بر رفتار، برخی از ویژگی ها و خصوصیات محیط در ابعاد مختلف عملکردی، اجتماعی، کالبدی و...نیز بر روی نحوه رفتار شهروندان موثر است. به عنوان مثال در یک مسیر حرکتی مانند پیاده رو فردی که در حال راه رفتن به منظور رسیدن به خانه می باشد، با دیدن ویترین مغازه ها یا صحنه ای جالب توقف نموده و به تماشا می ایستد، حتی ویژگی هایی همچون عرض ورودی مغازه های تجاری یا رنگ و نمای بصری یک بدنه در ایجاد کشش و تمایل در افراد برای توقف و مکث و ایستادن و نگاه کردن یا خرید کردن موثرند. بنابراین می توان تاحدودی از طریق دخالت در محیط و ویژگی های آن، قابلیت آن را برای استفاده شهروندان افزایش داد، رفتارهایی را القا و بخشی از ناهنجاری ها را کاهش داد. به عنوان مثال وجود سلسله مراتب دسترسی میزانی از آسودگی و راحتی و امنیت به فرد می دهد تا آزادانه بتواند به فعالیت های انتخابی و اجتماعی بپردازد همچنین به خوانایی فضا نیز کمک می کند. یا از نظر تناسب عرض با تراکم افراد و الگوهای رفتاری، در پیاده رو تنگ مردم بیشتر تمایل به حرکت دارند و در

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

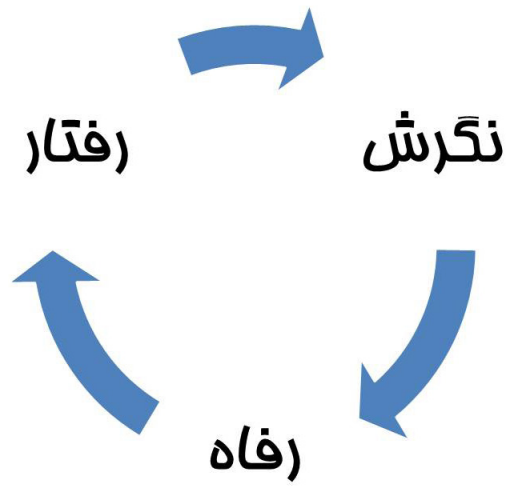

نمودار ۱۷ (سمت راست). پیامدهای روانشناختی بر پدیده مجتمع های مسکونی مناطق کلانشهری

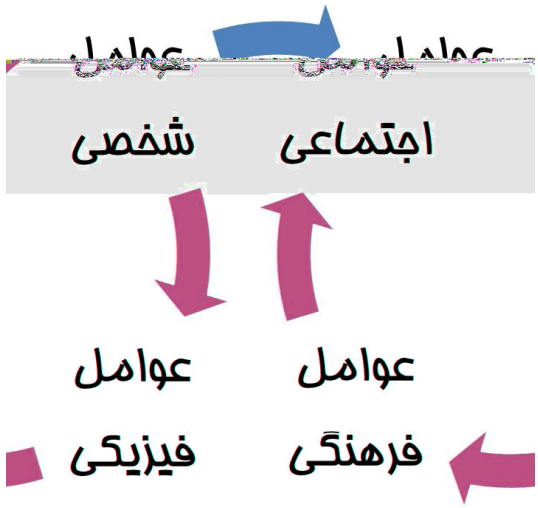

نمودار ۱۸ (سمت چپ). عوامل موثر بر روان شناسی یک محیط مسکونی؛ ماخذ: ترسیم نگارنده، یافته های تحقیق.

یک مسیر با عرض زیاد الگوهای رفتاری بیشتری مشاهده می شود.

روانشناسی محیطی و مجتمع های مسکونی

برای درک روان شناسی یک محیط مسکونی، یک چهارچوب نظم دهنده نیاز است. منظور از این چهارچوب تهیه یک تصویر کامل از علل و نتایج زندگی در خانه های مسکونی مختلف است. چهار گروه از عوامل اصیل در این مورد عبارتند از:

۱.عوامل شخصی،
۲.عوامل اجتماعی،
۳.عوامل فیزیکی و
۴.عوامل فرهنگی.

پیامدهای آن در سه گروه کلی قرار می گیرند:

۱.اول نگرش؛ مانند: اولویتها و اغنا شدن،
۲.دوم رفتار؛ مانند: مدیریت فضا، اوقات فراغت و ترتیب دادن مبلمان، و
۳.سوم رفاه؛ مانند: سلامتی، تنش، ترس از جنایت و حمایت اجتماعی.

«اولویتها برای محل سکونت، انتخاب و رضایت»: چه نوع سکونتگاهی را ترجیح می دهید؟ شما در واقع در کجا زندگی می کنید. اگر پاسخ های متفاوتی به این سوالات دارید تفاوت بین سکونتگاه ارجح و انتخاب سکونتگاه را می دانید. اگر اختلاف بین دو سوال زیاد باشد شما ممکن است از سکونتگاه خود ناراضی باشید و ممکن است سکونتگاه شما هیچ وقت به کاشانه تبدیل نشود.

«اندازه گیری رضایت از محل سکونت»: برای استنباط رضایت از سکونتگاه، باید آن را به میزان کافی اندازه گیری نمود ولی این سنجش فقط در یک سوال ساده خلاصه نمی شود: «آیا شما از آپارتمانتان رضایت دارید؟» رضایت ممکن است در مورد کیفیت بخش های مختلف سکونتگاه فرق کند مانند: وسعت فضا، زیبایی، نور و رابطه بین نوع استفاده ساکنان و کیفیت ساختمان مثل نور برای مطالعه و یا نور برای شستن ظروف.

لذا عوامل محتلف در راستای روانشناخت مجتمع های مسکونی شهرها عبارتند از:

۱.«**تاثیرات شخصی**»: مسلماً سلیقه و خوشنودی، بعضاً بستگی به شخص ساکن دارد. در بررسی های انجام شده در مورد سبک خانه افراد بالغ و جوان به عنوان سکونتگاه با تزئینات و آراستگی را ترجیح می دادند و افراد بالغ مسن تر نوع ساده تر را می پسندیدند. سادگی ممکن است جالب نباشد ولی بیانگر وضوح است، این موضوع برای افراد مسن مهم است زیرا برای آنها تحرک و ادراک مشکل تر از گذشته است. افراد بالغ جوان سکونتگاه اسرار

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

آمیـز را دوسـت دارنـد در صورتـی کـه افـراد مسـن تر ترجیـح می دادنـد کـه این مرمـوز بـودن را در کتابهای داسـتان پیـدا کنند جایی کـه زندگی آنها را مشـکل تر نمی کنـد کـه مشـتمل اند بـر:

o«**موقعیـت اجتماعـی- اقتصـادی**»: رضایـت از سـکونتگاه به موقعیـت اجتماعی- اقتصـادی نیز ارتباط دارد در یـک تحقیق مشـاهده شـد، کـه افـراد پولدارتر بـه کیفیت زیبایی کاشـانه خـود علاقه دارنـد ولی افراد فقیرتـر ایمنـی، سـلامتی و احتیاجات خانـواده در کنار زیبایـی را دارای اهمیـت مـی دانند.

o«**جنسـیت و نقـش اجتماعـی**»: نقـش اجتماعی بـر رضایـت از سـکونتگاه تاثیـر دارد. زنـان و شـوهران غالباً در مورد مناسـب بودن کاشـانه خـود اختلاف نظر دارنـد، همچنـان که تعـداد بیشـتری از مـردم از پخت و پـز لـذت مـی برنـد، تشـابهات و تفاوتها بیـن اولویت زنـان و مـردان در طـرح آشـپزخانه اهمیـت بیشـتری پیـدا مـی کند. هـم مردان و هـم زنان آشـپزخانه هایی را کـه هـم بـه اتاق نشـیمن هم بـه غذاخوری باز اسـت بـه آشـپزخانه هایـی کـه از ایـن فضاهـا جـدا هسـتند ترجیـح مـی دهند، اگرچـه خانـم هایی که بیـرون کار مـی کنند نسـبت به خانم هـای خانه دار به آشـپزخانه بـاز تمایل بیشـتری دارنـد. در مطالعه ای کـه از مردان و زنـان خواسـته شـد کـه یـک خانـه را طراحـی کنند، زنـان خانه هـای کوچکتر بـا فضاهای اجتماعی بیشـتر و دیوارهـای بـا انحنـا طراحـی کردنـد و در طـرح های آنـان ابـداع بیشـتری مشـاهده شـد. وقتـی که مـردان و زنـان بـا هـم طراحـی کردنـد انـدازه خانه هـا بزرگتر بـود و حتـی خطـوط منحنی بیشـتری نسـبت به طرح زنـان داشـت. افـراد اجتماعـی در صـورت داشـتن حق انتخـاب خانـه هایـی را انتخـاب مـی کننـد کـه امکان معاشـرت اجتماعـی در آن در حداکثـر ممکـن باشـد. مسـئله کلیـدی و مهـم دیگـری کـه در مورد سـلیقه و انتخاب مسـکن اشـخاص نقش دارد ارزش فردی است. اکثـر مـا بـه سـکونتگاهی تمایـل داریـم که بـه اعتقاد خودمـان مـی توانـد در بدسـت آوردن ارزشـهای مورد نظـر در زندگـی بـه ما کمـک کند.

o«**آرزوهـا بـرای آینـده**»: زمـان بـرای رضایـت از سـکونتگاه دارای اهمیت اسـت اینکه شـخص در انتظار بهبـود کیفیت خانه خود اسـت بر رضایت از سـکونتگاه فعلـی تاثیـر دارد. بنابراین افـرادی کـه در انتظار بهبود کیفی در خانه خود هسـتند نسـبت به سـایرین که در همـان محـل زندگـی می کنند خوشـحال تر هسـتند.

۲.«**تاثیـرات اجتماعـی**»: روابـط متقابـل مـا بـا دیگـران، ارتباطمـان بـا آنهـا، هنجارهایی کـه در قبول آنهـا بـا دیگـران شـریک هسـتیم، خلـوت خصوصی در مقابـل اسـتقلال و امنیـت نقـش مهمـی در اولویتهای مـا در مـورد سـکونتگاه دارد. در حقیقـت بخش مهمی از تعریـف کاشـانه عملکـرد اجتماعی آن اسـت. در یک تحقیـق از افراد خواسـته بودند که خانـه ای طرح کنند کـه دارای خصوصیـات خلـوت خصوصی بـا امنیت و یا معاشـرت اجتماعی باشـد. خانـه هایی که بـرای خلوت خصوصـی طراحـی شـده بـود دارای قسـمتهای تعریف شـده بیشـتری بودنـد، آنهـا دارای اتاقهای بیشـتر و در نتیجـه راهروهـای بیشـتر و اتاقهـای کوچکتـر بودنـد. خانه هایـی کـه برای ایمنی طراحی شـده بودنـد دارای کوچکتریـن ابعـاد بودنـد. خانـه کوچکتـر بـه معنـای فضـای کمتری برای تدافع اسـت و سـاکنان به یکدیگر نزدیکتـر مـی باشـند کـه مـی توانـد بـه دفـاع از خانه کمـک کنـد. خانه هایـی کـه بـرای معاشـرت اجتماعی طراحـی شـده بودنـد. فضاهـای داخلـی آن دارای دیـد بیشـتری بودنـد و دیوارهـای آن انحنـای بیشـتری داشتند.

۳.«**تاثیـرات فیزیکـی**»: خصوصیـات فیزیکـی یـک خانـه نیز تاثیـر زیادی بـر اولویتها و رضایت مـا از خانه دارد. بـه عنـوان مثـال، خانـه هـای کوچـک و شـلوغ کـه دارای اتاقهـای محکمـی اسـت رضایت کمتـری را جلـب می نمایـد. چهـار نـوع شـکل فیزیکـی را در نظر مـی گیریم: فرم سـاختمان، سـبک معمـاری، فضاهای داخلـی و فضاهـای خارجی.

o«**داخـل بنـا**»: بیشـتر تـلاش در طـرح داخلـی بـه جـای تحقیقـات روانشناسـی محیطی، مربتـط با تغییر مـد و بیانـات هنرمندانه اسـت، اگرچه شـواهدی اسـت

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

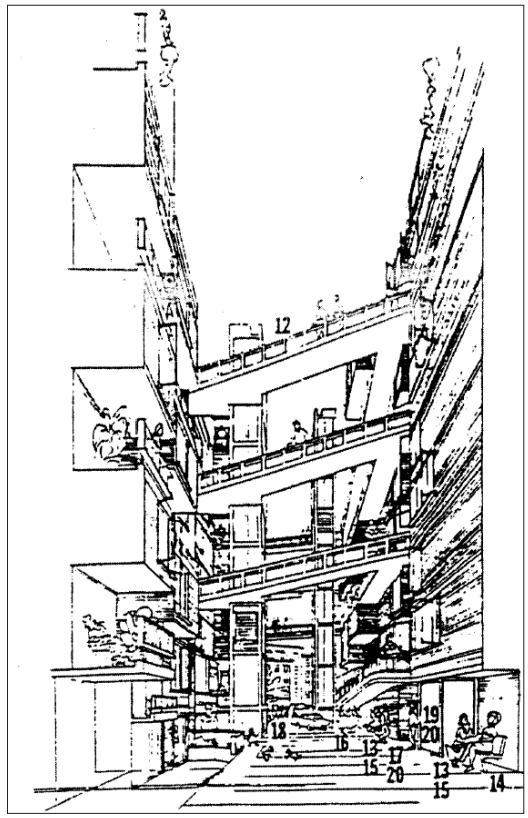

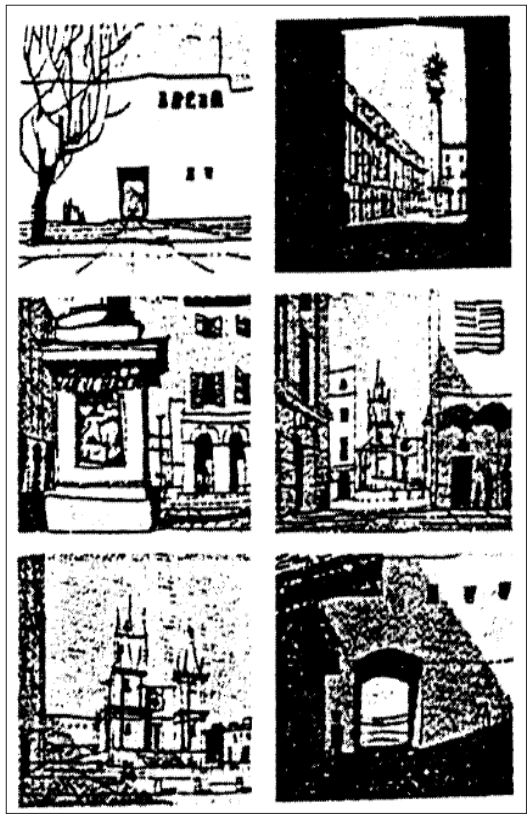

تصویر ۱ (سمت راست). در بررسی و طراحی یک مجتمع مسکونی برولین و زایزل از مفهوم قرارگاه های رفتاری استفاده نمودند. آنها با استفاده از روش مشاهده توانستند عوامل لازم برای یک محیط انسانی را بر اساس نیازهای ساکنین آن مجموعه طراحی نمایند؛ و تصویر ۲ (سمت چپ). دید پی در پی و دیدگاه کالن درباره تجزیه و تحلیل روانشناختی فضاهای شهری؛ ماخذ: مطلبی، ۱۳۸۰، ص ۵۷.

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۲ بهار ۹۵
No.42 Spring 2016

کـه اکثر افراد سـقفهای مرتفع (بیـش از ۸ فوت معادل ۲/۵ متـر) و سـقفهای مسـطح یـا شـیبدار (بـا نسـبت ارتفـاع بـه قاعـده ۴ بـه ۱۲) را ترجیح می دهنـد. البته همیـن نسـبت شـیب نـه کمتر و نـه بیشـتر. همچنین دیوارهـای کـه بـا زاویه ۹۰ درجه یا بیشـتر (نـه کمتر) یکدیگـر را قطـع می کننـد نیـز ارجح اسـت.

o «**مکان خانــه**»: مکان خانـه تک واحدی در سـایت موضوعـی اسـت که بـا آپارتمـان متفاوت می باشـد. آیا مـردم طبقـه همکـف، طبقـات میانـی یـا طبقـات آخر را ترجیـح مـی دهنـد؟ ظاهـراً افـراد واحـد انتهایـی و یـا واحـد گوشـه سـاختمان را مناسـبتر می داننـد. در یـک گـزارش در مورد سـالمندان عنوان شـده کـه آنها واحدهـای انتهایـی راهـرو را ترجیـح می دهنـد.

o «**رنــگ**»: موضـوع تحقیقـات بسـیاری بـوده اسـت؛ ولـی بسـیاری از آنهـا براسـاس ترجیـح دادن رنـگ در یـک محدوده کوچـک بدون هیچ گونـه زمینه محیطی خاصـی بـوده (از افـراد سـوال نشـده کـه آیـا ترجیـح می دهنـد کـه اتاق خواب و یا آشـپزخانه خود را به یک رنـگ خـاص رنگ کننـد). در مطالعـه ای در مورد رنگ در کشـور ژاپـن بـه ایـن نتیجه رسـیدند کـه: رنگهایی که بیشـتر اشـباع بودند بـه عنوان رنگهای بهتـر، زیباتر و راحتتـر ارزشـیابی شـدند و میزان روشـنایی بسـتگی بـه آن داشـت کـه در اتـاق چـه مقـدار فعالیـت صورت مـی گیـرد. رنگهـای روشـن به عنـوان رنگهـای تازه تر، شـاداب تر و نورانـی تـر تلقـی می شـدند.

o «**فضــای خارجــی**»: فضاهـای خارجـی در اطراف خانه تأثیر بسـیار زیـادی در رضایت افـراد دارد. در یک مطالعـه توسـط فرانسـوی ها معلـوم گردیده اسـت که

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

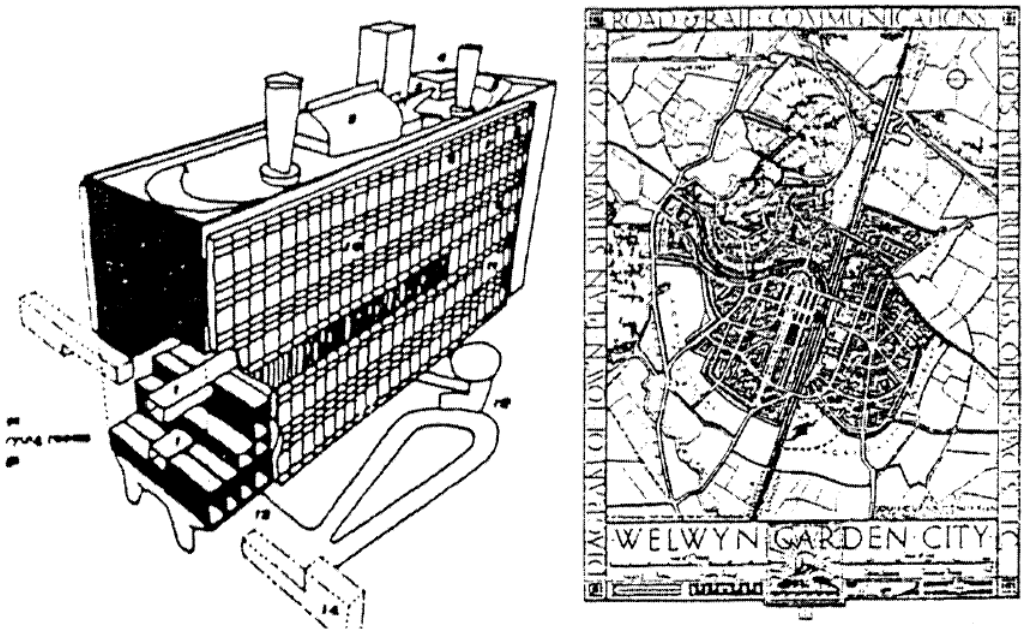

تصویر ۳ (سمت راست). باغ شهر ولوین طرحی از ابنزرهاوارد بر اساس طرحی غیرمتمرکز برای طراحی مجتمع های مسکونی و تصویر ۴ (سمت چپ). طرح لوکوربوزیه برای طرح واحد همسایگی در مارسی؛ طراحی عمودی این مجتمع در مقابل طرح گسترش افقی هاوارد نگرشی متفاوت برای ایجاد محیطی اجتماعی را منعکس می کند؛ ماخذ: مطلبی، ۱۳۸۰، ص ۶۰.

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۲ بهار ۹۵
No.42 Spring 2016

فضـای سـبز در مجاورت محله مهمتریـن عامل رضایت در بین همسـایه بوده اسـت.

۳. «**تأثیـرات فرهنگـی**»: خانه هـا در نقـاط مختلف جهـان بسـیار متفـاوت هسـتند، بـه عنـوان مثـال در روسـتای کنـدوان تبریـز، خانه هـا بـه صـورت کندوی عسـل، یـا خانه هـای بلنـد بـا چـوب درخـت سـرو در ایالـت بریتیـش کلمبیـا در کانـادا و خانه هـای شـناور در کشـمیر نشـان دهنـده تفـاوت بسـیار زیـاد خانه ها در مناطـق مختلـف جهـان می باشـد. می تـوان نتیجه گرفـت کـه افـراد ترجیـح مـی دهنـد در خانـه هایـی زندگـی کننـد که مطابـق فرهنگ گذشـته آنها باشـد، ایـن بـه ایـن دلیـل اسـت کـه سـکونتگاه ها تبلـوری از فرهنـگ مـی باشـند، مکمـل الگوهـای رفتـاری آن فرهنگ شـده اسـت. در بررسـی فـرم خانـه در هفتاد و سـه فرهنگ مختلف مشـاهده گردیده اسـت که میزان تقسـیم بندی فضاهـای داخلـی بسـتگی بـه میـزان پیچیدگی هـای اجتماعـی- سیاسـی در آن فرهنـگ دارد.

نتیجه گیری و جمعبندی

نقـش محیـط در زندگـی انسـان و رفتار متناسـب وی بامحیـط پیرامون ضرورت بررسـی و تحلیل این مهم را از نظـر روانشناسـی محیطـی بوجـود مـی آورد. با توجه بـه اینکـه ادراک انسـان از محیـط بسـتگی بـه عواطف احساسـات، پس زمینه محیط و سـایر عوامل تأثیرگذار در محیـط می باشـد و تابع نظریه هـای ادراک محیطی می باشـد. رفتـار و محیط رابطه ای دوسـویه و اجتناب ناپذیـر بـا یکدیگـر دارنـد. رفتارهـای شـهروندان بـه نوعـی تابعـی از محیـط و قابلیـت هـای آن مـی باشـد و فضـای شـهری عرصـه ای برای بـروز رفتارهاسـت. با توجـه بـه رفتارهای مشـاهده شـده و دسـته-بندی که از رفتارهـا صـورت گرفتـه اسـت، می تـوان ملاحظـات طراحـی و کیفیاتـی کـه یـک محیـط را پاسـخگو بـه نیازهـای رفتـاری شـهروندان در طیفهـا و دسـته های مختلـف می کنـد لحـاظ نمـود. بدیـن ترتیب عـلاوه بر تامیـن کالبد مناسـب بـرای وقوع رفتارهای شـهروندان و حـذف رفتارهـای ناهنجـار می تـوان رضایـت خاطـر

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

جدول ۸. متغیرها، شاخص ها و گویه های بررسی ارزیابی روانشناختی فضاهای شهری بالاخص در سطح محلات؛ ماخذ: نگارنده بر اساس یافته های تحقیق

متغیرها	شاخص ها		گویه ها
	کیفیّت مُحیطی	ویژگی های زیست مُحیطی	تمیزی آب و هوا، پاکیزگی مُحیط محله، امکان پیاده روی و دوچرخه سواری، برخورداری از آب سالم و خدمات متناسب شهری
		دسترسی	دسترسی به فضای سبز؛ دسترسی به خدمات تجاری روزمره دسترسی به فضای آموزشی موردنیاز؛ دسترسی به فضای بهداشتی و درمانی؛ دسترسی به ایستگاههای حمل و نقلی
		ایمنی و آسایش	کاهش سروصدای ناشی از ترافیک موتوری؛ کاهش وجود جرم و سابقه جرم در محله
		هویت	احساس تعلق به محله؛ وجود رویداد تاریخی مهم؛ وجود مکان تاریخی مهم
		دید بصری	هماهنگی مُحیط با فرهنگ ساکنین؛ هماهنگی ساختمان ها به لحاظ فرم؛ مناسب بودن نمای ساختمان ها؛ میزان زیبایی محله از دید ساکنین
	روابط اجتماعی	روابط رسمی	روابط و تعاملات اجتماعی شهروندی در راستای سلامت روان و زندگی مسالمت آمیز جمعی
		روابط غیر رسمی (مشارکت)	کمک در رفع مشکلات محله؛ میزان ارتباط با همسایگان؛ تمایل کمک به همسایگان و یاری در حل مشکلات

شهروندان را کسب نمود. تامین کیفیت محیط از طریق ملحوظ داشتن تمهیدات طراحی ما را در راستای دستیابی به حس مکان در شهر و فضای شهری یاری می نماید و پرداختن به این مقوله از منظر توجه به نیازها و رفتارهای انسانی یاری کننده طراحان در راستای رسیدن به انسان مداری در طرح های شهری خواهد بود. در خلال پرداختن به رابطه رفتار و محیط و ملحوظ داشتن تمهیدات طراحی نکته مهمی که مشهود است عدم توانایی طراح در اصلاح رفتارها یا حذف کامل آن از محیط است. در بسیاری از موارد رفتاری، فرهنگ و بستر فرهنگی و تاریخی جامعه نقش اساسی و اولیه دارد، به نحوی که باید اصلاح یا حذف آن رفتار را به زمان و اصلاح فرهنگ از طریق بسترسازی مناسب سپرد. با آنکه مطالعات محیطی در ابتدا تحت تأثیر رویکردهای صرفاً روان شناسانه تنها بر دانش و باور و شناخت متمرکز بودند، و به ابعاد و ماهیت خود محیط فیزیکی توجه خاصی نداشتند؛ اما مطالعات بعدی با تعریف و تبیین مفاهیمی چون فضای شخصی، ازدحام، مکان های مقدس و مانند آنها ویژگی های کالبدی و ابعاد محیط را نیز در مطالعات وارد کردند. فریتز استیل عوامل کالبدی تأثیرگذار در ادراک و حس مکان را اندازه، درجه محصوریت، تضاد، مقیاس، تناسب، مقیاس انسانی، فاصله، بافت، رنگ، بو، صدا و تنوع بصری معرفی می کند. از سویی دیگر نتایج تحقیق، مستقیماً به کیفیت طرح و کالبد فیزیکی اشاره دارند. این موارد به دسترسی و نفوذپذیری و نیز راحتی و تصویر کالبد فیزیکی می پردازند. با تکیه بر پژوهش ها و با دقت در بافت محله های مسکونی، شاخص های روانشناختی شهروندان از کالبد و محیط فیزیکی محلات مسکونی شهری را به عنوان یکی از مؤلفه های مؤثر بر رفتار

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

شـهروندان مطـرح می کنیـم. با توجه بـه بافت فیزیکی نوع محله های مسـکونی شـهری شـاخص های ارزیابی ادراکـی از کالبـد فیزیکـی می توانند بر کیفیـت ادراک شـهروندان از جذابیت منظر شـهری و طبیعی، مبلمان شـهری، نظافت و تمیزی، دسترسـی به خدمات شهری و محلـه ای، و نیـز دسترسـی بـه حمل و نقـل عمومی باشد.

منابع و ماخذ

آلتمـن، ایروین (۱۳۸۲) محیـط و رفتـار اجتماعـی، ترجمه: علی نمازیان، تهران، دانشـگاه شـهید بهشـتی.

ارباب جلفایـی، آرش (۱۳۷۹) مبانـی فلسـفی و روانشـناختی ادراک فضـا، مجموعـه مقالات گـردآوری و ترجمـه شـده، تهـران، نشـر خـاک.

الکسـاندر کریسـتوفر و سـرج چرمایـف (۱۳۷۱) عرصه هـای زندگـی جمعـی و زندگـی خصوصـی، ترجمـه: منوچهـر مزینـی، تهـران، انتشـارات دانشـگاه تهـران.

ایروانـی، محمـد و محمـد کریـم خداپناهـی (۱۳۷۱) روانشناسـی احسـاس و ادراک، تهران، انتشارات مطالعه و تدویـن کتـب علوم انسـانی دانشـگاه ها.

باقـری، علـی (۱۳۸۴) نقـش فرهنـگ در تحـول دین و دولـت مسـلمانان، تهـران، مرکز نشـر بیـن الملل.

بحرینـی، حسـین (۱۳۷۵) تحلیـل فضـای شـهری در رابطـه با الگـوی رفتاری اسـتفاده کننـدگان و ضوابطی بـرای طراحـی، تهـران، دانشـگاه تهـران، موسسـه انتشـارات و چـاپ.

بحرینـی، حسـین (۱۳۷۷) فراینـد طراحـی شـهری، تهـران: دانشـگاه تهـران، موسسـه انتشـارات و چـاپ.

بنـاب، محـی الدیـن (۱۳۷۹) روانشناسـی احسـاس و ادراک، تهـران، انتشـارات دانـا.

بنتلـی، ای ین و دیگران (۱۳۸۲) محیط های پاسـخده، ترجمـه مصطفی بهزادفر تهران، دانشـگاه علم و صنعت ایران.

پاکـزاد، جهانشـاه (۱۳۸۵) مبانـی نظـری و فراینـد طراحـی شـهری، تهـران، انتشـارات شـهیدی.

پاکـزاد، جهانشـاه (۱۳۸۶) مقالاتـی در بـاب طراحـی شـهری، کتـاب اول و دوم، تهـران، انتشـارات شـهیدی.

پاکـزاد، جهانشـاه (۱۳۸۰) اصـول و ضوابـط طراحـی فضـای شـهری، وزارت مسـکن و شهرسـازی، معاونـت شهرسـازی و معمـاری.

پاکـزاد، جهانشـاه (۱۳۸۴) راهنمـای طراحـی فضاهای شـهری در ایـران، دبیرخانه شـورای عالی شهرسـازی و معماری، وزارت مسـکن و شهرسـازی.

جلیلـی، محمـد (۱۳۸۹) ماهیت محیط، نشـریه منظر، شماره ۱۲.

پاکـزاد، جهانشـاه (۱۳۸۱) کیفیـت فضا، مجلـه آبادی، شماره ۳۷.

حبیبـی، سیدمحسـن (۱۳۸۲) از شـار تـا شـهر تحلیل تاریخـی از مفهـوم شـهر و سـیمای کالبـدی آن، نشـر اول، تهـران، دانشـگاه تهـران.

رفیعیـان، مجتبـی (۱۳۸۴) فضاهـای عمومی شـهری، بازنگـری و ارزیابـی کیفـی، نشـریه علمـی- پژوهشـی هنرهـای زیبـا، شـماره ۲۳.

زراعـت دوسـت، مهتـاب (۱۳۷۹) طراحـی یـک مرکـز محلـه بـا توجه بـه تاثیر معمـاری بـر رفتار، پایـان نامه کارشناسـی ارشـد، دانشگاه شـهید بهشـتی، تهران.

سـلیمی، علی و داوری، محمد (۱۳۸۰) جامعه شناسـی کـج روی، چـاپ چهـارم، قـم، پژوهشـکده حـوزه و دانشگاه.

سـیف، مریـم و عـزت ا.. نـادری (۱۳۶۹) احسـاس و ادراک از دیـدگاه روانشناسـی، تهـران، انتشـارات بـدر.

فکوهـی، ناصـر (۱۳۷۸) انسـان شناسـی شـهری، چاپ پنجـم: تهران، نشـر نی.

فرهنگـی، علی‌اکبـر (۱۳۷۷) نظـری بـه فرهنـگ، نامه فرهنگ، شـماره۳۰ .

کاشـانی جو، خشـایار (۱۳۸۹) بازشـناخت رویکردهای نظـری به فضاهـای عمومی شـهری، دوفصلنامه علمی- پژوهشـی هویت شـهر شماره۶.

کامـل نیـا، حامـد (۱۳۸۷) روانشناسـی محیـط و معمـاری منظـر: بررسـی الگـوی مشـارکت در سـاخت محیـط، فصلنامـه آبادی،شـماره ۵۱، ص ۵۸-۶۳.

دژدار، امیـد و همـکاران (۱۳۹۱) بازشناسـی مفهـوم

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

قـرارگاه هـای رفتاری، نشـریه هفـت حصار، شـماره ۱.
کلایـن بـرگ، اتـو (۱۳۷۲) روانشناسـی اجتماعـی، محمـد علـی کاردان، جلـد۱ و ۲، تهران، نشـر اندیشـه.
گلکار،کـورش (۱۳۸۰) مولفه‌هـای سـازنده کیفیـت طراحـی شـهری؛ مجلـه صفـه، شـماره ۳۲، تهـران، دانشـکده معمـاری و شهرسـازی دانشـگاه شـهید بهشـتی.
لنـگ، جـان (۱۳۸۰) آفرینش نظریه معمـاری، ترجمه: علیرضـا عینی فـر، تهران، دانشـگاه تهران.
مدنـی پـور، علـی (۱۳۷۹) طراحـی فضـای شـهری (نگرشـی بـر فرآینـدی اجتماعـی و مکانـی)، ترجمـه: فرهـاد مرتضایـی، تهـران، شـرکت پـردازش و برنامـه ریـزی شـهری.
رازجویـان، محمـود (۱۳۷۵) نگاهی بـه ائتلاف معماری و علـوم رفتـاری در نیـم قـرن گذشـته، نشـریه صفـه، شماره ۲۳.
مدنـی پـور، علـی (۱۳۸۷) فضـای عمومـی و خصوصی شـهر، ترجمه: فرشـاد نوریـان، تهران، شـرکت پردازش و برنامـه ریزی شـهری.
مازلـو، ابراهـام اچ (۱۳۷۵) انگیـزش و شـخصیت، چاپ چهـارم، ترجمـه احمـد رضوانی، مشـهد، آسـتان قدس رضوی.
مرتضـوی، شـهرناز (۱۳۸۰) روان شناسـی محیـط و کاربـرد آن، تهـران، دانشـگاه شـهید بهشـتی.
مطلبـی، قاسـم (۱۳۸۰) روانشناسـی محیطی: دانشـی نـو در خدمـت معمـاری و طراحـی شـهری، فصلنامـه هنرهـای زیبـا، شـماره ۱۰، تهـران، دانشـکده هنرهای زیبـا، دانشـگاه تهران.
اسـلامی، سـید غلامرضـا (۱۳۸۹) روشـهای علـوم رفتـاری در طراحـی و نقـد فضـا، جـزوه دوره دکتـری دانشـگاه ازاد علـوم و تحقیقـات.
هـال، ادوارد (۱۳۷۶) بعـد پنهـان، ترجمـه: منوچهـر طبیبیـان، تهـران، دانشـگاه تهـران.
هدمـن، ریچـارد و آنـدرو یازوسـکی (۱۳۷۰) مبانـی طراحـی شـهری، ترجمـه: راضیـه رضـازاده و مصطفـی عبـاس زادگان، تهـران، انتشـارات علم و صنعـت ایران.
هومـن، حیدرعلـی (۱۳۶۶) پایه هـای پژوهش در علوم رفتاری، تهران، انتشـارات سلسله.
یـار احمدی، امیر (۱۳۷۸) به سـوی شهرسـازی انسـان گـرا، تهران، شـرکت پـردازش و برنامه ریزی شـهری.
Alexander,Cristopher,et al, 1977"a pattern language :towns, buildings, construction". Newyork:Oxford University Press
Altman, l & Chemers,M 1975 :Culture and Environment,MontreyCA, Books,Cole.
Altman, l: 1975 "The Environment and Social، Behavior",Montrey,CA, Books,Cole.
Barker, R. G, 1968 "Ecological psychology: Concepts and methods for studying the environment of human behavior". Stanford, Ca.: Stanford University Press.
Carmona, Matthew & Tim Health & Taner Oc & Steve Tiesdell ;2003"Public Places , Urban Spaces:The Dimensions of Urban Design".
Gibson, James J: 1996"The Senses Considered as Perceptual Systems", Boston: Hughton Mifflin.
Gifford, Robert; Sacilotto, Paul A.1987"social isolation and personal spaces Canadian Journal of Behavioural ScienceVol 2.
Hass-Klau, C. Crampton, G, 1999" Streets as Living Space", Landor, London.
Heeshberger R Bechtel B, Churchman A.2002" Behaviour Based Architectural Psychology in Handbook of Environmental Psycology", New York, John Willey&Sons,INC.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-28]